

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Кафедра української мови

ДИПЛОМНА РОБОТА

На тему:

«Неологізація військової термінології сучасної української мови»

Студента 2 курсу 2МУУЗ групи
Освітньої програми Середня освіта.
Українська мова і література
Спеціальності 014. 01 Середня освіта
(Українська мова і література)
Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти магістра
Гоняного Андрія Валентиновича

Науковий керівник: кандидат
філологічних наук, доцент **Кухар Н. І**

Розширена шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка: ECTS _____

Голова комісії

_____

Члени комісії

_____

_____

_____

Вінниця – 2019 р.

АНОТАЦІЯ

Гоняний А. В.

Вінниця, 2019

НЕОЛОГІЗАЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

75 сторінок

Визначено етапи формування української військової термінології, актуальні питання функціонування військової терміносистеми. Окреслено принципи класифікації військової лексики. Інноваційну військову термінологію розглянуто в аспекті формування сленгізмів і семантичних зрушень у військових термінах.

Ключові слова: терміносистема, термін, військова терміносистема, семантика, сленг.

SUMMARY

Gonyany A. V.

Vinnitsa, 2019

NEOLOGIZATION OF MILITARY TERMINOLOGY OF MODERN UKRAINIAN

75 pages

The stages of formation of Ukrainian military terminology, topical issues of functioning of the military term system are determined. The principles of classification of military vocabulary are outlined. Innovative military terminology is considered in terms of the formation of slangisms and semantic shifts in military terms.

Keywords: term system, term, military term system, semantics, slang.

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1 Військова терміносистема як складова терміносистеми української мови.....	7
1.1. Історія формування української військової термінології.....	7
1.2. Актуальні питання функціонування військової терміносистеми.....	17
1.3 Принципи класифікації військової лексики.....	25
Розділ 2 Інноваційні процеси у військовій терміносистемі.....	33
2.1 Військовий сленг у мовленні бійців АТО.....	33
2.2 Функції військової лексики в художньому тексті.....	39
2.3 Семантичні зміни в структурі військової лексики.....	49
2.4 Стилiстична характеристика військової термінології.....	55
Висновки	60
Список використаної літератури	65
Список використаних джерел.....	69
Додаток. Реєстр інноваційних військових лексем.....	70

Вступ

Неологізми (від гр. *neos* - новий і *logos* - слово) - це нові слова на позначення нових реалій, що виникають у процесі розвитку суспільства. З часом вони стають загальноживаними або переходять до розряду історизмів. Крім того людина дедалі більше пізнає навколишній світ, відкриває нові явища, котрі теж потребують нових назв. Крім слів для називання нових понять, лексичні новотвори з'являються внаслідок переусвідомлення застарілих назв, необхідності заміни їх точнішими, зрозумілішими, такими, що більше відпоідають фонетичним лексичним словотвірним та іншим нормам мови. Багато неологізмів з'являються в часи великих змін, докорінних перетворень у житті того чи іншого народу. Лексика пов'язана з новими досягненнями в розвитку військової справи та військово-стратегічної науки.

Події, які розгортаються на сході України, внаслідок російської агресії проти України, і українського народу, дали поштовх до їх опису, їх охарактеризування в часі. Як наслідок, поява в сучасній українській мові значної кількості неологізмів – цілком закономірне явище. Багато неологізмів з'являється в мові в часи великих, докорінних перетворень чи потрясінь у житті того чи іншого народу, так і в українській мові виникла потреба в нових словах.

Військовий сленг у повному обсязі у період воєнних дій набирає характеру не вузько спеціальної мовної категорії, а значно ширшої, що проникає майже в усі функціональні стилі сучасної української літературної мови і в розмовне мовлення зокрема.

Слово не тільки називає предмет, дію, ознаку, поняття, а й оцінює відповідне явище дійсності, сигналізує про нейтрально, підкреслено позитивне або негативне ставлення до нього з боку мовця. Отже, крім номінативної, слово виконує також оцінно-експресивну функцію. Тому неологізми, використані у певному контексті за певних обставин, можуть не тільки надати події чи предмету новизни, а й одразу ж показати ставлення до нього - чи то позитивне, чи негативне.

Мета дипломної роботи – дослідити процеси неологізації у сфері української військової термінології.

Завдання: 1 проаналізувати історію формування української військової термінології;

2 окреслити актуальні питання функціонування військової термінології;

3 охарактеризувати принципи класифікації військової лексики;

4 проаналізувати військові сленгізми;

5 визначити семантичні зміни у структурі військової лексики.

Актуальність теми полягає в тому, що інноваційна військова термінологія потребує системного аналізу, унормування та закріплення в лексико- і термінографічній літературі.

Об'єктом дослідження є терміни – неологізми терміносистеми військової лексики.

Предмет дослідження – функціонування військових неологізмів, які утворились в період проведення АТО/ООС в сучасній українській мові та художній літературі.

Джерельною базою роботи слугували етимологічні словники: Туровська Л. В. Військові звання та посади в Україні : історикогенетичний аспект вивчення української військової термінології Ірпінь. 2005. с.160, Якубські С. та О. Російсько-Український Словник Військової Термінології. Київ 1928. Мюнхен 1993, Судзиловский Г. А. Сленг — что это такое? Английская просторечная военная лексика : англо-русский словарь военного сленга. Москва. 1973. с. 182, Судзиловский Г. А. Англо-русский военный словарь. 1968. с.1062,

Теоретична цінність роботи полягає в тому, що у ньому на конкретному мовному матеріалі висвітлюються особливості формування української військової терміносистеми, її місце і роль в структурі сучасної української мови.

Практична цінність. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання їх у наукових дослідженнях із мови та у ву-

зівській практиці при читанні курсів з сучасної української мови, стилістики сучасної української літературної мови, культури мови.

Методи дослідження. Описовий, метод лексикографічного опрацювання зібраного матеріалу, етимологічного аналізу.

Апробація результатів дослідження. За матеріалами роботи виголошено доповідь на звітній науковій конференції викладачів аспірантів, студентів факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2019 р.).

Структура роботи. Робота складається з вступу, 2 розділів, висновків, додатків, списку використаної літератури (47 позицій), списку використаних джерел (4 позиції), загальний обсяг роботи становить 75 сторінок дипломної роботи.

Розділ 1

ВІЙСЬКОВІ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ЯК СКЛАДОВА ТЕРМІНОСИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Історія формування української військової термінології

Одним із джерел поповнення сучасного словникового складу в українській мові є військова термінологія, яка тісно пов'язана з суспільним життям українців. В українському мовознавстві термінологія суспільних наук досліджувалася такими мовознавцями як: А.Сербенська (юридична), Н.Жовтобрюх (філософська), А.Бурячок (суспільно-політична термінологія), Д.Кирик, Т.Панько та ін. Однак ці дослідження проводилось вибірково. Окремий її етап (XVI - XVII) знайшов відображення у монографії «Історія української мови. Лексика і фразеологія» К., 1985. С.496-504. [15]

Військова термінологія - це сукупність моногалузевих і полігалузевих спеціальних найменувань, що співвідносяться з певними поняттями військової сфери і утворюють відповідну терміносистему.

Коріння української військової термінології сягає періоду Київської Русі. Слов'янські назви княжої доби утворили серцевину військового словникового складу: *стріла* [26,IX,с.773], *праща* [16,с.42], *порок* [21,IV,24], *рогатина* [16,с.57], *пірнач* [26,VI,с.539], *сулиця* [26,X,с.833]. Інтеррегіональні інтенсивні військові контакти населення Київської держави з тюркськими племенами, варягами і Візантією спричинили проникнення чужомовних лексичних елементів, з-поміж яких переважали тюркізми: *канчук* [21,II,с.367], *кістень* [21,II,450], *колчан* [21,II,525].

Поповнення української військової термінології сприяло, з одного боку, виробленню професійної мови військових, з іншого - стимулювало безперервне варіювання і відбір лексичних засобів, утворення синонімічних рядів.

Причиною виникнення термінів-дублетів були: а) паралельне вживання власної і запозиченої назв: *сокира, топір* [16,с.42]; б) одночасне функціонування власних *рогатина, сулиця* або запозичених найменувань *броня* [21,І,с.262], *панцер* [21,IV,с.280] в) використання загальнопоширених і локальних назв *лук*[26,с.553]. Значна частина військової термінології княжої доби засвоєна сучасною українською літературною мовою. Розбудова української військової термінології козацької доби базувалася на взаємодії таких чинників: а) використання успадкованих словотвірних моделей і створення нових; б) активне залучення ресурсів народнорозмовної мови шляхом змін семантичного обсягу існуючих лексем; в) запозичення як результат міжмовних контактів.

Кардинальні зміни у військовій термінології XIV-XVIIст. Особливо помітні у зіставленні її із співвідносними лексико-тематичними групами княжої доби. Винахід пороху спричинив відчутну неологізацію у кожній із досліджуваних лексико-тематичних груп: а) назви зброї та її компонентів: *бомбарда* [4,с.638], *дробовик* [24,с.655], *гармата* [26,II,с.32], *твер* [26,II,с. 44], *пищаль* [26,с.365], *гаківниця* [15,с.499], *рушниця* [15,с.499], *ординка* [15,с.499], *шомпол* [21,VI,с.453], *лафет* [2,IV,с.455], *кременівка* [2,IV,с.334], *кріс* [24,с.1150], *самопал* [24,с.2371], *фальконет* [26 X,с.555]; б) назви бойових припасів та їх компонентів: *картеч* [26,IV,с.110], *куля*[1,с.1169], *петарда* [26,VI,с.343], *шріт* [21,VI,с.468], *ядро* [26,XI,с.625]; в) назви амуніції: *кобура* [21,II,с.478], *кресало* [21,III,с.85], *ладівниця* [24,с.1192], *порошниця* [21,IV,с.526], *ріг* [21,V,с.88], *черес* [21,VI,с.304].

Джерелом неологізації були як власномовні найменування, так і запозичені. Частина спеціальних лексем створювалася морфологічним способом за словотвірними зразками української мови: *дуло* [21,II,с.144], *запоясник* [24,с.834], *кресало*, *набій* [24,с.1363], *порохівниця* [21,IV,с.526].

Помітне розширення номінаційної бази української військової термінології, її словотвірних засобів відбулося завдяки освоєнню нових моделей - т.зв. гібридних термінів, утворених на дериваційній базі чужомовних слів у

поєднанні з українськими формантами: *шротівниця* [21, VI, с.468], *шомполка* [21, VI, с.453], *яничарка* [21, VI, с.547].

Уведення композитів у структурну систему військових номінацій у період XIV-XVIIст. було оказіональним і обмежувалося назвами: Термінологізація загальноновживаних слів здійснювалася двома шляхами: 1) переходом загальноновживаних слів у розряд спеціальних одиниць унаслідок «довантаження» семантики військовим змістом (семантичні неологізми); 2) метафоризацією і метонімізацією як засобами вторинної номінації. Причому метафоризація здійснювалася не тільки на базі одиничних слів, але й цілих лексико-тематичних груп, компоненти яких змінювали свої денотативні та сигніфікативні значення: а) побутова лексика: *цівка* (*частина вогнепальної зброї, через яку проходить набій*), *порох*; б) зоонімічна лексика: *зайчик* (*деталь зброї*), *коза* (*різновид гаківниці*); в) біологічна лексика: *граната* (*снаряд у вигляді кулі*), *ядро* (*гладкий сферичний снаряд*).

Процес метонімічного творення нових значень був малопродуктивним у досліджуваних тематичних групах. Унаслідок метонімічного перенесення утворилися нові значення слів: *залізо* (*спершу -«матеріал», згодом - «предмети, вироби із заліза»*), [21, II, с.228] і *булат* (*спочатку -«матеріал», пізніше - «сталевий клинок, меч», а далі - взагалі «зброя»*), [21, I, с.289]. Проте якщо на сучасному семантичному рівні слово *залізо* втратило своє суміжне значення «зброя», то лексема *булат* зберегла зв'язок з вихідним значенням.

Поширення магдебурьсько права у Польсько-Литовській державі значною мірою посилювало вплив германізмів: *гільза* [21, I, с.514], *куля* [21, III, с.135], *люфа* [21, III, с.331], *шомпол*, *шріт*, *штик* [21, VI, с.475].

Відчутного імпульсу надав приплив слів з французької мови: *амуніція* [21, I, с.69], *багнет* [21, I, с.110], *карабін* [21, II, с.381], *лафет* [21, III, с.202], *пелтарда*, а також латинізмів та термінів з італійської мови: *мушкет* [21, III, с.544], *піка*, *пістолет*, *картеч*; запозичення з чеської - *пищаль*, *рушниця* [21, V, с.151].

Спорадичними є вкраплення з угорської мови (*палаши, шишак*), голландської (*клинок [21,II,с.461], гак [21,I,с.454]*), перської (*булат*) та ін. У лексико-тематичних групах простежуються внутрішні структурні зв'язки між термінами (семантична спільність, частковий чи повний збіг значень, можливість взаємозамінюваності і т.д.).

Формування української військової термінології відбувалося паралельно із формуванням козацького війська. Поряд із зброєю європейського типу козаки використовували бойові знаряддя «допорохового періоду», більш поширені у тюркських народів. Корпус українських найменувань поповнився лексемами: *аркан [21,I,с.85], каптура [21,II,с.377], келен [21,II,с.421], кобура, темляк, нагайка [21,IV,с.20/108], наждак [21,IV,с.29], ятаган [21,VI, с.559]*.

У XVIII ст. внаслідок зміни геополітичної ситуації переривається розвиток української військової термінології, законсервувавшись на теренах Центральної і Лівобережної України у народнорозмовній стихії до кінця XIXст. У Галичині частково реанімація української військової термінології відбулась у 1848-1849рр. («Руководство до вправи для стражі народної», 1848).

Певною мірою збереженню українського військового слововжитку посприяв «Словарь української мови» (1907-1909рр.) за редакцією Б.Грінченка. Військові назви, подані у цьому словнику, тісно пов'язані із загальнонародною мовою: *тарілка «часть лука» [24,с.2572], замок «у ружья» [24,с.811], цівка «ружейный ствол» [24,с.2818]*. Свідченням непростого процесу формування української військової термінології є неусталеність мовних засобів, що проявилось зокрема: а) у розгалуженості синонімічних рядів: *багніт [21,I,с.110], штик; держак [21,I,с.39], держало, ручка [21,V,с.136]*; б) у варіативності морфологічного, фонетичного та орфографічного оформлення: *армата, гармата [21,I,с.475]; амуніція, амуниця, муниція [21,I,с.69]*; в) у ваганні автора щодо вибору українсько-російських співвідносних назв: *«ножни для саблі» [21,IV,с.25]; «прикладь» [21,V,с.567]*.

У процесі стихійного терміноутворення відбувалась апробація термінів, їх відбір, вироблялась мова фахових видань. Наслідком цього процесу є перший український статут «Правильник піхотинців», виданий 1914р. у Львові.

Цей документ мав неабияке історико-лінгвістичне значення: а) це перше суто військово-кодифіковане джерело української військової термінології; б) номінативний фонд «Правильника» стверджував історичну тяглість української військової справи: *дуло, крис* [24,с.1150], [20,с.40], *набійниця*[20,с.46], *держак*; в) українська військова термінологія початку ХХ ст. продовжила об'єктивну тенденцію запозичень з домінуванням німецькомовного чинника. г) помітне тяжіння української військової термінології до використання живомовних елементів типу *кубло* [21,III,с. 119] зумовлювалось бажанням пришвидшити становлення власної національної термінології; д) уперше в українській військовій термінології був використаний особливий тип термінологічних номінацій - слова-символи в поєднанні з азбукою Морзе, які засвідчили тенденцію до використання формалізованої мови: КК. «Ісріс на перешкоді». На етапі визвольних змагань 1917-1921рр. – військова термінологія стає «духом і буквою» українського суспільного життя, матеріалізувавшись у статутах УГА та армії УНР.

Вершиною розвитку української військової термінології були 20-і роки ХХ ст. Цьому сприяли екстра- та інтралінгвальні фактори: у період НЕПу в Україні у т. зв. «територіальних частинах» використовувалася - паралельно з російською - також українська мова. «Термінологічний прорив» 20-х років виявився і в українському військовому терміноутворенні («Практичний російсько-український словник для військових» (924), «Російсько-український словник військової термінології» 928) С. та О. Якубських).

Ці джерела заклали підвалини розвитку української військової термінології на науковій основі. Вони, фактично, стали першими кодифікованими реєстрами українських військових найменувань, викристалізувавши грані цілісної військової терміносистеми. Ця система створювалась з урахуванням національних традицій і міжнародної практики терміноутворення, у т.ч. з ви-

користанням термінологічних надбань російської мови та за її посередницькою участю. Така впорядкованість виявляється як на структурному, так і на лексико-семантичному рівнях, простежуються у всіх структурних типах термінів: у термінах - простих словах, термінах-композиціях, термінах-словосполученнях. Перші два типи творяться морфологічним та лексико-семантичним способами (більш продуктивним є морфологічний спосіб). У морфемній будові термінів, утворених засобами афіксації, оптимально закладені основи для структурної систематизації. Найпродуктивнішими є суфікси -ач та -ник, які утворюють віддієслівні деривати: *викидач* [23,с.33], *замикач* [23 с.58], *набивач* [23,с.93], *пробивач* [23,с.148], *протирач* [23,с.152]; *глушник* [23,с.40], *заслонник* [23,с.60], *затримник* [9, с.56]. Менш продуктивним є безсуфіксний спосіб -переважно віддієслівні похідні чоловічого і зрідка жіночого роду: *заряд* [23,с.60], *засув* [9, с.56] та ін. Відносно активною є давня модель «дієслівна основа + суфікс -л(о)»: *кружало* [23,с.80], *мірило* [23,с.88], *правило* [23,с.111]. Всі названі вище деривати мають спільне словотвірне значення - означають предмет, за допомогою якого виконується дія.

Українські суфікси приєднувались не лише до власне українських основ, але й до запозичених, що засвідчило дериваційну гнучкість українських мовних засобів: *панцерник* [23,с.19], *гачок* [23,с.81].

Особливого імпульсу для розбудови української військової термінології, зміцнення її системності надало активне освоєння інтернаціональних афіксів з властивою для них семантичною спеціалізацією: префіксів (префіксо'їдів) а-, авіа-, авто-, аеро; суфіксів -іт/-ит, -аці(я), -ат: *авіація* [23,с.9], *аеростат* [23,с.12], *автомобіль* [23,с.9], *акумулятор* [23,с.10], *детонатор* [23,с.47]. Активно ввійшли до структурної системи терміни-композиції, першою частиною яких є іменникова основа, а другою - дієслівна безсуфіксна -мет або -мір: *бомбомет* [23,с.18], *вогнемет* [23,с.108], *кулемет* [23,с.153], *міномет* [23,с.91]; *водомір* [23,с.27], *далекомір* [23,с.43], *окомір* [23,с.39]. У цих складних термінах закладена здатність точно виражати поняття шляхом бінарної семантичної мотивованості. Виробленню системних відношень сприяв і се-

мантичний спосіб творення, що був особливо продуктивним на початковій стадії. Семантична деривація охоплювала широке коло перетворень: різного виду переноси (метафоричні, метонімічні, функціональні), зміни смислового обсягу (генералізація і спеціалізація значень), семантичні кальки. Найпоширенішою була метафорична номінація на традиційній базі назв антропоморфного чи зооморфного походження (частин людського чи тваринного організму). Така семантична трансформація є мовною універсалією: *крило (літака)* [23,с.80], *корпус (гранати, міни)* [23,с.78]. У процесі вторинної номінації загальноживані слова набували нового денотативно-сигніфікативного змісту і входили у нові парадигматичні ряди. Як військовий термін слово корпус виявляє своє парадигмозначення у групах слів *кільце* [23,с.74], *загвіздок* [23,с.209], *проріз* [23,с.150], *бойова пружина* [23,с.17], *капсуль-детонатор* [23,с.69], об'єднаних семою «компоненти гранати».

Розвиток семантичної структури слова часто зумовлює втрату зв'язку між вихідним і похідним значеннями. Автономність окремих семем, що розвинулися внаслідок метафоризації, може досягати такого ступеня, що вони виділяються в окремі лексеми, які стають омонімами до вихідного слова і входять у різні понятійні ряди: *порох* - «*дрібні тверді частинки, що зависають у повітрі; пил, курява*» і *порох* «*вибухова речовина*» [23,с.138].

В українській військовій термінології періоду українізації рельєфно проступає національно - мовна самобутність, що помітно на тлі російської мови у: а) назвах-однословах, коли українська військова термінологія тяжіла до активного використання назв (часто «кованих») з прозорою внутрішньою формою: *чехол – покривець* [23,с.210], *подсумок – набійня* [23,с.133], *портупея – перевісь* [23,с.139], *піраміда (для оружя) – ставиця* [23,с.127]; б) власне українських словотворчих формантах: *глушитель – глушник* [23,с.40], *заградитель – заслонник* [23,с.55], *двигатель – рушій* [23,с.44]; в) історично успадкованій лексиці: *броня – панцер* [23,с.19], *патронташ – набій нищ* [23,с.122]; г) метафоризованих найменуваннях: *ствол – цівка* [23,с.182], *затылок (приклад) – стопа (прикладу)* [23, с.61]; г) експресивах, що мають пе-

реважно позитивно оцінні семи: *гарматка* [21, I, с. 475], *шабелька* [24, с. 2885], *дробовичок* [24, с. 655] (окремі дериваційні форманти можуть одночасно поєднувати демінутивне та ідентифікуюче значення: *держалко* (деталь шаблі, за яку її тримають) [21, II, с. 39]; *обушок* (вид холодної зброї) [21, IV, с. 146]; д) заміні композит власними словотвірними моделями - двокомпонентними конструкціями чи термінами-однословами: *боеприпасы* - *бойні припаси* [23, с. 17], *самолет* - *літак* [23, с. 166], *миноносец* - *торпедник* [23, с. 91], *броненосец* - *панцирник* [23, с. 19], е) звуженні сфери вжитку активних дієприкметників теп. часу, що є кальками відповідних російських лексем, і заміні віддієслівними прикметниками: *колющее оружие* - *кололюча зброя* [23, с. 75], *рубящее оружие* - *рубальна зброя* [23, с. 164]; є) у нерозкладних словосполученнях: *холодное оружие* - *січна зброя* [23, с. 206], *холостой патрон* - *сліпий набій* [23, с. 206], *шальная пуля* - *випадкова куля* [23, с. 211].

Легалізація української наукової мови у 50-80 роках була позірною, бо постійно перебувала у силовому полі «теорії злиття мов». Певна робота над створенням російсько-українських галузевих словників, що проводилась з 1959 до 1964рр., української військової термінології не торкнулася. Цей пласт літературної мови був вилучений з активного наукового вжитку. Непаритетна двомовність: а) витіснялись власне українські назви і замінювалися або інтернаціоналізмами, або інтерсхіднослов'янізмами (фактично-фонемними кальками з російської мови): *держало* - *ефес* [23, с. 216], *набійниця* - *патронташ* [23, с. 122], *перевісь* - *портупея* [23, с. 139], *прозірник* - *візир* [23, с. 25], *загвіздок* - *чека* [23, с. 209], *мірник* - *приціл* [23, с. 147], *розбивач* - *бойок* [23, с. 17]; б) накидувались деривати, невластиві для українського словотворення: *руків'я* - *рукоятка* [23, с. 164]; в) невинувато розширювались дублетні ряди (до існуючої в українській мові назви приєднувалась інша, освоєна російською мовою: *набій*, *патрон*, *набійниця*, *патронташ*; г) вводилась штучна семантична інтерференція назв з російської мови типу *ствол*, *башмак*, оскільки відсутність таких загальноновживаних слів в українській літературній мові не створює умов для метафоризації. Їх термінологізованими

відповідниками в українській мові є: *ствол (оружия) - цівка; бармак тормозной - гальмівний черевик [23,с.14]*; г) використовувались редуковані (подвійні) кальки, що виникли в результаті калькування російських термінів - у свою чергу кальок з іншомовних термінів: рос. *воздушный флот* - укр. *повітряний флот [23,с.29]*; д) відбувалась орфографічна уніфікація з російською мовою: *граната [23,с.42]*, *фугас [23,с.204]*, *гаубиця [23,с.38]*, (у «Правописному словнику» Г.Голоскевича: *граната, фугас, гавбиця*), *ППШ (пистолет-пулемет Шпагина)* - хоч укр: *ПКШ (пистолет-кулемет Шпагина; ВВ (взрывчатое вещество)* - хоч укр: *ВР (вибухова речовина); АСУ (автоматизированная система управления)* - хоч укр: *АСК (автоматизована система керування)*; е) утворювались термінологічні лакуни, оскільки в пору НТР виразниками ускладнених понять стають терміни-словосполучення. Саме складені номінації є основою професійних субкодів - рушіїв національної мови. Не маючи можливості розвивати ці субкоди на власній мовній основі, українська військова термінологія занепадала.

Її повноцінна розбудова стала можливою лише на сучасному етапі. На сьогодні можна виокремити дві тенденції у розвитку української військової термінології: перша базується на принципі т.зв. «реальної мови», сформованої у радянський період і відбитої у словниках та інших довідково-рекомендаційних виданнях. Зasadничим принципом другої тенденції є відновлення автентичності в українській військовій термінології, що полягає в її дерусифікації, відновленні тезаурусу, активізації словотворчих ресурсів української мови.

На сучасному етапі термінотворення активно використовуються терміни-аббревіатури (ТА). Вони скальковані з російської мови згідно з фонетшео-орфографічними нормами сучасної української літературної мови й існують паралельно із симетричними словосполученнями: *оружие массового поражения (ОМП) - зброя масового ураження (ЗМУ), взрывчатое вещество (ВВ) - вибухова речовина (ВР).*

Основне структурне ядро сучасної української терміносистеми - двокомпонентні терміни - словосполучення. Це переважно терміни, які за формально-граматичною структурою є підрядними (атрибутивними чи об'єктними). Переважає модель «прикметник + іменник»: балістична ракета, нейтронна зброя. Двокомпонентні терміни-словосполучення стають базою для творення три-і багатоконпонентних термінів: *бойові припаси - гарматні бойові припаси, бойовий танк - основний бойовий танк*. Між довжиною термінів і частотністю їх уживання існує обернено-пропорційна залежність: чим довший термін, тим рідше його використання.

Таким чином характер і динаміка розвитку термінології залежить як від екстра-, так і від інтралінгвальних умов. Будучи позбавленою умов еволюції, українська військова термінологія виявила свою життєздатність і в той же час потребує подальшого вдосконалення і розбудови.

1.2. Активне питання функціонування військової терміносистеми

Збройні сили України — військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються завдання з оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності[31]. Структурно поділене на 3 види та 2 окремі роди військ/сил.

Збройні сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України а також беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом[31].

З'єднання, військові частини і підрозділи Збройних сил України відповідно до закону можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, боротьби з тероризмом і піратством, посилення охорони державного кордону, суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні і континентального шельфу України та їх правового оформлення, протидії незаконним перевезенням зброї, наркотичних засобів та психотропних речовин, ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, надання військової допомоги іншим державам, а також брати участь у міжнародному військовому співробітництві, міжнародних антитерористичних, антипіратських та інших міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України[31].

Управління: Верховним Головнокомандувачем Збройних сил України є Президент України. Він, згідно зі статтею 106 Конституції України, призначає на посади і звільняє з посад вище командування Збройних сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави[31].

Безпосереднє військове керівництво Збройними силами України в мирний та воєнний час здійснює Головнокомандувач Збройних сил України. Головнокомандувачем Збройних сил України є за посадою начальник Генера-

льного штабу Збройних сил України, якого призначає і звільняє в установленому порядку Президент України. Адміністративне та військово-політичне керівництво Збройними силами України здійснює Міністр оборони України[31].

Міністерство оборони України, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні сили України, бере участь у реалізації державної політики з питань оборони і військового будівництва, координує діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування з підготовки держави до оборони. Це міністерство також має аналізувати військово-політичну обстановку, визначати рівень воєнної загрози національній безпеці України, забезпечувати функціонування Збройних сил і їх готовність до виконання покладених на них функцій і завдань тощо[32].

Військове управління Збройними силами здійснює Генеральний штаб.

Організаційно, Збройні сили України складаються з органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій. До складу Збройних сил України належать також об'єднання, з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації, що не належать до зазначених вище видів.

До складу Збройних сил України входять:

- Сухопутні війська
- Повітряні сили
- Військово-морські сили
- Сили спеціальних операцій
- Десантно-штурмові війська
- Інші підрозділи допоміжного характеру

Сухопутні війська Збройних сил України є головним носієм бойової могутності Збройних сил незалежної України. За своїм призначенням та обсягом покладених на них завдань, вони відіграють вирішальну роль у виконанні Збройними силами України своїх функцій як у мирний, так і воєнний час.

Механізовані війська України та Танкові війська України, що складають основу Сухопутних військ, виконують завдання щодо утримання зайнятих районів, рубежів і позицій, відбиття ударів противника, прориву оборони противника, розгрому його військ, захоплення важливих районів, рубежів і об'єктів, діють у складі морських та повітряних десантів.

Ракетні війська та артилерія України Сухопутних військ складаються із з'єднань оперативно-тактичних і тактичних ракет, з'єднань і частин гаубичної, гарматної, реактивної та протитанкової артилерії, артилерійської розвідки, мінометних підрозділів та підрозділів протитанкових керованих ракет. Вони призначені для ураження живої сили, танків, артилерії, протитанкових засобів противника, авіації, об'єктів ППО та інших важливих об'єктів при веденні загальновійськової операції (бою). За умови відсутності в Україні ядерної зброї, ракетні війська та артилерія є найпотужнішою ударною силою в складі Збройних сил. Сучасні артилерійські з'єднання, що перебувають у складі української армії, здатні швидко передислокуватися та наносити удари по супротивнику за будь-яких погодних умов та в будь-який час доби.

Армійська авіація України, є найбільш маневровим родом Сухопутних військ, призначеним для виконання завдань у різноманітних умовах загальновійськового бою. Частини і підрозділи армійської авіації ведуть розвідку, знищують бойову техніку та живу силу противника, здійснюють вогневу підтримку під час наступу чи контратаки, висаджують тактичні десанти, доставляють у вказані райони бойову техніку та особовий склад, виконують інші важливі завдання.

Спеціальні війська: війська РХБЗ України, війська РЕБ України, інженерні війська України та війська зв'язку України. Спеціальні війська призначені для забезпечення бойової діяльності військ, що виконують вузькоспеціалізовані функції, та мають на озброєнні спеціально призначену для цього бойову та іншу техніку. До складу спеціальних військ входять:

- інженерні війська, що призначені для інженерного забезпечення бойових дій з'єднань і частин родів військ;

- війська радіаційного, хімічного і бактеріологічного захисту призначені для забезпечення радіаційного, хімічного та біологічного захисту, а також аерозольного маскування бойових дій збройних сил;

- війська зв'язку, що необхідні для забезпечення зв'язку і управління військами;

- війська радіоелектронної боротьби, що призначені для забезпечення заходів із завоювання панування в ефірі, захисту своїх стратегічних систем управління військами і зброєю від навмисних перешкод противника, а також порушення роботи систем управління військами противника, зниження ефективності застосування його бойових засобів шляхом поширення радіоелектронних перешкод.

Повітряні сили Збройних сил України — один з головних носіїв бойового потенціалу Збройних сил України. Цей високоманеврений вид Збройних сил призначений для охорони та оборони повітряного простору держави, особливо важливих та стратегічних державних об'єктів, ураження з повітря об'єктів противника, авіаційної підтримки своїх військ (сил), висадки повітряних десантів, повітряного перевезення військ і матеріальних засобів та ведення повітряної розвідки.

Бомбардувальна авіація є основним ударним засобом Повітряних сил і призначена для ураження та знищення угруповань військ, авіації, флоту, зруйнування важливих воєнних, військово-промислових, енергетичних об'єктів у стратегічній і оперативній глибині за будь-яких погодних умов як вдень, так і вночі.

Штурмова авіація є засобом авіаційної підтримки військ і призначена для ураження та знищення військ, наземних (морських) об'єктів переважно на передньому краї у тактичній глибині, забезпечення безпосередньої підтримки бойових дій Сухопутних військ, Військово-морських сил та Повітряних сил.

Винищувальна авіація є одним з основних засобів боротьби з повітряним противником і призначена для ураження повітряних цілей (літаків, гелікоп-

терів, крилатих ракет), а також ураження наземних (морських) об'єктів, тобто завоювання переваги в повітрі, захисту території країни та забезпечення бойових дій інших родів авіації.

Військово-транспортна авіація призначена для перекидання та десантування аеромобільних й повітряно-десантних підрозділів, повітряних перевезень військ і бойової техніки, доставки вантажів чи інших матеріальних засобів повітрям, евакуації поранених тощо.

Розвідувальна авіація призначена для ведення повітряної розвідки місцевості, погоди, наземних та морських об'єктів в оперативній та тактичній глибинах для забезпечення дій усіх видів Збройних сил.

Війська протиповітряної оборони України: протиповітряна оборона призначена для прикриття військ від ударів противника з повітря у всіх видах бойових дій, при перегрупуванні та розташуванні їх на місці. Сили протиповітряної оборони включають зенітно-ракетні комплекси, сотні ракет різної дальності, винищувальну авіацію, радіотехнічні війська, також сюди входять підрозділи радіоелектронної боротьби і спеціальні війська.

Військово-морські сили Збройних сил України призначені для захисту суверенітету і державних інтересів України на морі, розгрому угруповань флоту противника в своїй операційній зоні самостійно та у взаємодії з іншими видами Збройних сил України, сприяння Сухопутним військам України на приморському напрямку.

За своїм функціональним призначенням Військово-морські сили Збройних сил України розподілені на морський компонент об'єднаних сил швидкого реагування та Основних сил оборони Збройних сил України, які, в свою чергу, мають відповідні корабельні, авіаційні та берегові складові[4].

Надводні сили призначені для пошуку та знищення корабельних угруповань і підводних човнів противника, захисту пунктів базування і морських комунікацій, постановки мінних та сіткових загороджень, порушення морських комунікацій противника, участі у вогневій підтримці сухопутних військ на узбережжі, забезпечення висадки морських десантів, ведення розвідки та

радіоелектронної боротьби, пошуку та рятування екіпажів літальних апаратів, надводних суден, підводних човнів, які зазнали аварії.

Морська піхота України — передовий загін сил висадки, призначений для дій у складі тактичних і оперативно-тактичних десантів, а також оборони пунктів базування Військово-морських сил, островів, ділянок узбережжя, портів, аеродромів та інших важливих об'єктів.

Морська авіація України є тактичним з'єднанням, організаційно зведеним у морську авіаційну групу, що має на озброєнні літаки та вертольоти наземного і корабельного базування і включає: протичовнову, транспортну та пошуково-рятувальну авіацію.

Берегові ракетно-артилерійські війська мають стаціонарні рухомі ракетні і артилерійські комплекси оперативно-тактичного та тактичного призначення. Головним завданням цих військ є ураження надводних кораблів, десантних загонів, конвоїв і суден противника.

Сили спеціальних операцій Збройних сил України (ССО ЗС України) — підрозділи спеціально навчених фахівців, які мають спеціальні можливості у сферах розвідки, прямих акцій та військової підтримки для виконання складних, небезпечних, інколи політично чутливих операцій, що проводить командування ССО.

Органи військового управління та військові частини розвідки, сил спеціальних операцій Збройних Сил України відповідно до закону можуть залучатися до заходів добування розвідувальної інформації з метою підготовки держави до оборони, підготовки та проведення спеціальних операцій та/або спеціальних дій, забезпечення готовності Збройних Сил України до оборони держави. Сили спеціальних операцій Збройних Сил України здійснюють ведення спеціальної розвідки.

Десантно-штурмові війська України, високомобільні десантні війська (до липня 2012 року — аеромобільні) — це окремий рід військ, який призначений для вертикального охоплення противника та дій в його тилу, до складу

якого входять повітряно-десантні та аеромобільні частини Збройних сил України.

Вони призначені для виконання бойових завдань (ведення бойових дій), які неможливо виконати (вести) іншими силами та засобами збройної боротьби у тактичному та оперативному тилу ворога. Війська цілеспрямовано готуються для активних бойових дій в тилу противника — дій у ході ведення оборонних (контрнаступальних), спеціальних (антитерористичних) та миротворчих операцій. З'єднання, частини і підрозділи високомобільних десантних військ — діють як повітряний десант та ведуть десантно-штурмові (аеромобільні) дії.

Військова служба правопорядку України — це спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних сил України, підпорядковане Міністерству оборони України. Призначене для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців [30].

Медична служба Збройних сил України та Військова медицина в Україні Станом на кінець 2014 року йде активна підготовка до законодавчого затвердження Військово-медичної доктрини держави [37].

Провідним військово-медичним закладів України у загальнодержавній системі військових шпиталів-госпіталів є Головний військово-медичний клінічний орден Червоної Зірки центр «Головний військовий клінічний госпіталь». У зв'язку з бойовими діями на території держави та вичерпної заповненості військово-медичних закладів, 29 травня 2014 року Верховною Радою України прийнято Постанову № 4897 про оперативне нагальне лікування у клінічній лікарні «Феофанія» за рахунок державного бюджету поранених та травмованих військовослужбовців Збройних сил України [38].

Капеланська служба ЗС України — після розвалу СРСР колишні республіки та країни Варшавського договору швидко впровадили капеланство. На відміну від них, в Україні цей інститут відроджується поволі[6]. Утворена Рада у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони у 2009 році[7]. З 2011 р. існує Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах

України[8]. У 2013 р. Рада з душпастирської опіки при Міноборони затвердила Кодекс військового священика[33].

Національна гвардія першою з військових структур України впровадила службу військового духовенства[34].

1.3 Принципи класифікації військової лексики

Успіх складних воєнних операцій, часто залежить від того, наскільки успішною буде комунікація між військовими, а отже, життя багатьох людей і цілісність матеріальних ресурсів. Теза Л. Ставицької про те, що сленг – це особливий субкод, який «є розпізнавальним знаком: ми – свої, ми належимо до одного середовища» [34,с.56]., є надзвичайно актуальною щодо представників військових формувань. Відповідно здебільшого всі військові ще під час проходження строкової служби або навчання у військових закладах опановують професійний сленг, який в кожній мові має глибоке коріння.

Розглянувши вироблені в мовознавстві принципи класифікації військової лексики, можна констатувати, що вони створені на підставі різних критеріїв, зокрема функціонального, лексико - семантичного, дериваційного, тощо. Підхід до вивчення фахової підсистеми, як і до мови загалом, через лексико-семантичний аспект дає змогу компактно й наочно продемонструвати динаміку підсистеми, специфіку її формування, а отже, і закладені в ній можливості новоутворень.

Систематизуючи лексеми за лексико-семантичним критерієм, дослідники по-різному називають групи номенів: лексико-тематичні групи [26], предметно-термінологічні групи [35], семантичні групи [14], тематичні групи [29], тематичні об'єднання [20], тематичні розряди [16], від чого сутність класифікації номенів не змінюється.

Лексико-семантичний критерій застосовується для опису конкретних складників як усієї військової субмови, так і окремих її галузей. За цим критерієм у військовій лексиці розрізняють певні семантичні групи, що об'єднують номени для позначення загальних понять, предметів, процесів, властивостей тощо.

Дослідники військової лексики розглядають її, диференціюючи різні класи, підкласи, поняттєві поля, тематичні групи у складі лексико-семантичної системи мови загалом. За такого підходу в лексико-

семантичному аспекті військова лексика здебільшого входить до складу різних тематичних груп.

Так, наприклад, Г. Бучина диференціює військову лексику на три основні тематичні групи: *«Армія як інструмент держави»*; *«Армія як соціальний інститут»*; *«Озброєння та технічне оснащення армії»*, які поділяються на підгрупи. Тематична група *«Озброєння і технічне оснащення армії»* містить дві великі підгрупи: 1) *«Озброєння армії»*; 2) *«Технічне оснащення армії»*.

Кожна з цих підгруп репрезентується кількома тематичними мікрогрупами. Так, у підгрупі *«Озброєння армії»* військові вчені та стратеги виділяють такі тематичні мікрогрупи: *«Польова артилерія»*; *«Стрілецька зброя»*; *«Ракетні системи, засоби ППО»*; *«Боєприпаси»*; *«Частини вогнепальної зброї»*; *«Здійснення пострілу»*; *«Характеристики вогнепальної зброї»*; *«Вибух»*. Підгрупа *«Технічне оснащення армії»* поєднує такі тематичні мікрогрупи, як-от: *«Наземні та підземні споруди»*; *«Тактична авіація»*; *«Бойові гелікоптери»*; *«Бронетанкова техніка»*; *«Надводні кораблі та підводні човни»*; *«Військові машини»*; *«Бойові характеристики систем озброєння»*; *«Засоби забезпечення бойових дій»*; *«Радіотехнічні засоби (розвідувальні, телевізійні, навігаційні, локаційні, зв'язку, електронного подавлення)»*; *«Хімічна та біологічна зброя»* [4].

У тематичній групі *«Озброєння»* Т. Лосева-Бахтіярова виділяє чотири підгрупи: 1) назви зброї дистанційного бою (назви металльної зброї, назви артилерійської зброї, назви вогнепальної зброї, назви наступальної колючої зброї); 2) назви зброї ближнього бою (назви ударної зброї, назви рублячої зброї, назви ріжуче-колючої зброї, назви рубляче-колючої зброї); 3) назви спорядження для носіння й зберігання зброї; 4) назви захисної зброї та спорядження [17].

Аналізуючи лексикографічні джерела початку ХХ ст., Я. Яремко зпоміж інших груп військової лексики виокремлює: назви зброї та її елементів; назви військової техніки; назви військового спорядження; назви військових споруд, об'єктів.

Дериваційний критерій, покладений в основу систематизації військових номенів, є поширеним у мовознавстві. У лінгвістичній традиції під деривацією розуміють процес утворення одних мовних одиниць (дериватів) на базі інших (вихідних), тобто процес творення вторинних мовних знаків, які можна пояснити за допомогою вихідної одиниці: морфів на базі звуків, слів на базі морфів, слів на базі інших слів чи словосполучень, тексту на базі висловлювань [7, с. 79].

Тому розрізняють лексичну, словотвірну, морфологічну й синтаксичну деривацію. Загалом дослідники військової лексики аналізують творення військових номенів морфологічним, лексико-семантичним, лексико-синтаксичним та морфолого-синтаксичним способами [15]. Традиційно явища словотвірної деривації в українській військовій субмові розглядаються в аспекті розмежування лексикограматичних класів слів і виявлення продуктивних моделей.

Т. Лебедєва зазначає, що у військовій лексичній підсистемі сучасної німецької мови значне місце посідає семантична деривація як процес зрушень у структурі значень окремих одиниць, а саме звуження чи розширення цих значень, тобто їх спеціалізація та генералізація. Із боку словотворчих процесів дослідниця поділяє продуковані лексичні одиниці на монознаки (складні слова та деривати) і мегазнаки (складені найменування) [26, с. 119].

Одним із критеріїв диференціації складників військової лексики є функціональний критерій, який передбачає виокремлення системних угруповань лексичних одиниць залежно від сфери функціонування в загальному лексико-семантичному полі «Військова лексика». Класифікація військових номенів на підставі функціонального критерію, що використовується в розвідках багатьох науковців [7], уможливорює поділ лексем на міжгалузеві, загальнонаукові, загальновійськові та вузькогалузеві. Подібний підхід спостерігається також у працях науковців, які вивчають інші галузеві підсистеми: О. Литвин (машинобудування) [18], Л. Малевич (гідромеліорація), В. Марченко (будівельна термінологія) [20], Н. Нікуліної (автомобілебудування) [34]. А. Колгуш-

кін диференціює військову лексику за принципом ступеня функціональної обмеженості використання лексичної одиниці та виокремлює у складі військової лексики загальнонавчавану, спеціальну (військову) і загальнонаукову [3, с. 66].

О. Кожин вважає, що, крім військових термінів, загальнонаукових слів і виразів, зміст поняття «військова лексика» передбачає також номенклатурні знаки й професіоналізми [2, с. 7–8]. В основі класифікації військової лексики іншими дослідниками є принцип використання лексичних одиниць у мові військових, згідно з яким лексика розподіляється за такими складовими елементами: 1) військова спеціальна лексика (термінологія та номенклатура), що охоплює всю сукупність різних військових термінів; 2) військова нетермінологічна лексика, до якої належать різні соціально-функціональні класи слів, що використовуються у професійному військовому спілкуванні. Це емоційно забарвлені елементи військової лексики, які є здебільшого стилістичними синонімами відповідних військових термінів. До складу цього класу входять професіоналізми, сленгізми, сленг військових, зазначені у спеціальних словниках [4].

Розмежування термінологічної та нетермінологічної військової лексики, обмеженої чи необмеженої щодо вживання у професійній військовій сфері, є об'єктивно складним і суперечливим. Саме тому в лінгвістиці немає єдності щодо функціональної диференціації військової лексики. Я. Яремко зауважує, що українська військова термінологія формувалася в несприятливих умовах, і в періоди бездержавності вона не мала комунікативної відтворюваності. Як наслідок, її генеза була не еволюційною, а фрагментарною. Дослідник розмежовує поняття «військова лексика» і «військова термінологія», ураховуючи стилістичну належність цих одиниць. Військова термінологія, на переконання вченого, уживається у спеціальних наукових текстах, а військова лексика — у художній літературі та засобах масової інформації, тобто термін і елемент військової лексики співвідносяться з різною системою понять і відрізняються сукупністю системних зв'язків. Виокремлюючи невійськову зага-

льновживану лексику як складову військової субмови, науковець розділяє військову термінологію на власне військову (спеціальні слова вузької сфери використання) і загальновійськову (спеціальні слова з військової сфери загалом). На думку Т. Лосєвої-Бахтіярової, «військова лексика» є більш широким поняттям, ніж «військова термінологія», тому що військова лексика містить власне військові терміни, а також ту частину загальноновживаної лексики, яка не завжди має військове значення, проте може функціонувати у військовому контексті [17,с.199]. У військовій субмові протиставляються два класи слів: загальновійськові (*капсуль, шанець*) і вузькогалузеві (*підцивник, набійник*). Основними одиницями загальновійськової лексики є власне військові терміни, зафіксовані в лексикографічних працях з позначкою військ.: *блокгауз, бруствер*. Крім них, до військової субмови належать міжгалузеві (*двигун, стартер*), загальнонаукові (*мілітаризація, роззброєння*) та загальноновживані лексичні одиниці (*гачок, щока*). За слушним зауваженням Н. Яценко, загальноновживана лексика, що використовувалася для позначення реалій вузькопрофесійної сфери, перейшовши до галузевої терміносистеми, набуває ознак терміна, з-поміж яких вирізняються тісний зв'язок із поняттям, однозначність, дефінітивність, обмеженість певною сферою вживання, відсутність емоційно-експресивного та стилістичного забарвлення [11,с.12]. На думку Л. Туровської, термінологізація загальноновживаних слів є процесом, що свідчить про питомість національної мови, здатної накопичувати, зберігати й виробляти наукові знання [29,с.79]. За підрахунками В. Даниленка, існує понад 19 дефініцій терміна [36, с. 83]. Сучасна мова науки й техніки висуває певні вимоги, згідно з якими термін повинен: — відповідати правилам і нормам певної мови; — бути системним, відносно незалежним від контексту, точним; експресивно нейтральним, милозвучним; — характеризуватися дефінітивністю; — бути коротким (хоч така вимога нерідко суперечить вимозі точності, повноті терміна) й однозначним (така однозначність повинна бути в межах однієї терміносфери, оскільки на рівні кількох субмов полісемія термінів є

явищем досить поширеним). При цьому в термінології небажана синонімічність, яка ускладнює взаєморозуміння.

Сумарною та прийнятною для наукового обігу вважаємо таку дефініцію: термін — таке слово чи словосполучення для позначення поняття військової галузі, основними ознаками якого є: системність; наявність дефініції; тенденція до однозначності в межах свого термінологічного поля, термінології певної галузі; стилістична нейтральність; точність семантики, висока інформативність. Ці характеристики реалізуються лише в межах терміносистем, за їх межами термін утрачає свої дефінітивні й системні характеристики — детермінологізується, тобто переходить у загальноживану лексику [28,с.682].

Під номенклатурою розуміємо сукупність спеціальних назв, які вживаються у військовій галузі для позначення назв об'єктів відповідної галузі, що співвідносяться з певними поняттями й актуалізують предметні зв'язки [28,с.415].

Номенклатурні одиниці військової сфери представлені словесними знаками, символами у вигляді окремих літер, цифр, графічних знаків, комбінаціями слів і символів, що слугують для найменування окремих видів військової зброї та техніки, відображення їх розмірів, особливостей конструкції, належності до певних моделей [5,с.12].

Дослідження будови, особливостей функціонування та розвитку військової субмови мають рівномірно охоплювати як літературну, так і ненормативну форми розмовної мови військових. Через те у складі військової лексики виокремлюємо другу групу слів і словосполучень, що не належать до літературної мови, уживаються, головним чином, в усному мовленні військових і утворюють різні соціально-функціональні класи слів із неоднорідних за своєю функціональною характеристикою лексичних одиниць. Мовознавці вживають різні терміни для їх найменування: соціальні діалектизми, професіоналізми, сленгізми, арготизми, сленг [2].

Ці класи слів поєднуються на основі одного функціонально-семантичного критерію: вони репрезентують сферу неофіційного професій-

ного спілкування військових. В. Балабін, критично оцінюючи стан функціонування сучасного військового сленгу, зауважує, що проблема класифікації субстандартної лексики зумовлюється складними зв'язками слів, їх різноманітними інтра- й екстралінгвальними характеристиками. Відсутність української державності призвела до того, що у Збройних Силах України не склалася належним чином ані термінологічна система, ані власний сленг. Військовий сленг є продуктом неформального спілкування й виникає тоді, коли існують власні збройні сили держави та чітка військова термінологічна система [2,с.99].

Проблема визначення й розмежування типів військової субстандартної лексики є актуальною та дискусійною. Існує чимало термінів на означення цієї групи слів: «сленгізми», «сленгізми», «арготизми» [2].

Отже, під військовим терміном розуміємо спеціальне найменування, що має просту чи складену формальну структуру (словосполучення), співвідносно з військовим поняттям і в семантиці якого є сема «бойовий», «військовий». Обов'язковою умовою зарахування цієї одиниці до класу термінів є її фіксація у професійних військових словниках і використання в офіційних і науково-професійних текстах (військові накази, доктрини, спеціальні підручники з військової стратегії чи тактики). До військової лексики нетермінологічного плану зараховуємо різні соціально-функціональні класи слів, які використовуються в мовленні військових у професійному середовищі. До складу цього класу слів входять різні соціальні діалектизми. У сучасній лексикології під поняттям «військова лексика» розуміють сукупність моногалузевих і полігалузевих спеціальних найменувань, що відповідають поняттям і реаліям військової сфери й утворюють відповідну фахову підсистему.

Формування української військової лексики тісно пов'язане з еволюцією військової справи, спричинене соціально-історичним поступом людства (екстралінгвальний чинник), підпорядковане внутрішньомовним законам і міжмовним контактам (інтралінгвальний чинник).

В основу класифікацій військової лексики покладено лексико-семантичний, дериваційний і функціональний критерії.

Лексико - семантичний критерій передбачає розмежування семантичних груп для об'єднання військових номенів на позначення загальних понять, предметів, процесів, властивостей і т. ін.

Дериваційний критерій пов'язаний із диференціацією лексико-граматичних класів слів і виявленням продуктивних моделей.

Функціональний критерій, у наукових джерелах виокремлюють системні угруповання лексичних одиниць з огляду на сферу їх функціонування в загальному лексико-семантичному полі.

Склад сучасної військової лексики не є стабільним. Він постійно змінюється завдяки застарілості деяких слів, зміні значення, поповненню новими термінами у зв'язку з реорганізацією видів збройних сил, появою нових зразків зброї та військової техніки, нових методів ведення війни. Військова субстандартна лексика тісно взаємодіє із загальнолітературною мовою. Унаслідок перенесення значення загальноживаних слів утворюються лексичні одиниці, що належать до сфери неофіційного професійного спілкування військових, мають загальномовні ознаки та функціонують відповідно до загальномовних законів. Військовій субстандартній лексиці притаманні важлива роль конотативного компонента й наявність експресивно-емоційнооцінних елементів семантики.

Розділ 2

ІНОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ВІЙСЬКОВІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1 Військовий сленг у мовленні бійців АТО

З квітня 2014 року на сході України триває антитерористична операція (АТО), у якій задіяні як представники Збройних Сил, Національної гвардії, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Державної служби з надзвичайних ситуацій, так і добровольці, волонтерські місії тощо. Масштабність і тривалість цього воєнного конфлікту, а також його специфічність порівняно з подібними подіями в інших країнах світу з-поміж іншого спричинилися до кристалізації на основі професійного військового сленгу специфічного сленгу учасників АТО.

За період тривання АТО на Сході України змінилася не лише країна, змінилася її мова. Суспільно-політичні процеси, які відбуваються в Україні, починаючи з листопада 2013 року, зазнали досить широкого мовного вираження, спричиненого психофізіологічними реакціями людей на спостережені події. Це відобразилося в появі значної кількості новотворів в українській мові.

Лексикон бійців у зоні АТО також встиг обрости новими сленгізованими лексемами. Деякі з них були позичені з класичного військового сленгу, але переважна більшість народилася саме у горнилі війни. Зібрані та проаналізовані сленгізми відзначаються багатозначністю.

Військовий сленг чисельний, він складається зі специфічних назв побутових речей і зброї, груп людей і типів військових операцій, і звісно ж – позивних:

«Бурячок» – мінометна міна 82 мм;

«Весло» – АК-74;
 «Візитка Яроша» – потужна зброя та універсальний оберіг;
 «Гусян» – техніка на гусеничному ході;
 «Клепачик» – ніж зі сталі;
 «Муха» – РПГ, ручний протитанковий гранатомет;
 «Няма» – ППС, пістолет-кулемет Судаєва;
 «Покемон» – кулемет Калашникова;
 «Сагайдачник» – поясний ніж.
 «Ніштяки», «замолоды», «балабасы» – волонтерські смаколики;
 «Нора» – бліндаж;
 «Сухпай» – сухий пайок;
 «Мультик», «мультикам» – універсальне камуфльоване забарвлення для різних місцевостей;
 «Цифра», «піксель» – нова форма Збройних сил України;
 «Зашивати» – підключати електропостачання. «Дівчинка готова» – значить «робота виконана». Так і виходить: «Дівчинка готова, можна зашивати». [47]

Позивні бійцям даються по зовнішності або умінню: Кремезний «Балу», «Водолій», що «поливав» із кулеметів, малий на зріст «Гоблін», войовничий «Дикий» і мирний «Кроха», поетичний «Єсенін», холеричний «Ураган». А ще «Сич», який добре бачить вночі і «Якудза» (японський кримінальний елемент – ред.), в якого тіло в татуюваннях і який працював у японському ресторані.

Важко буде зрозуміти значення сленгових слів військових, пересічному українцеві, порівнюючи їх із повсякденними словами. Почувши слово «бобри», ми б подумали про земноводних тварин, а не про інженерні підрозділи, які займаються будівництвом, а «беха» – не відома іномарка, а БМП, бойова машина піхоти. Слово «маслята», то патрони, якими заряджають автомати, так звані «маслятами»-патронами. «Ксюха» – не ім'я дівчини, а

це автомат Калашникова. «Утюжити» - інтенсивний обстріл, а «очі» – прилад нічного бачення. Слово «підсніжники» – означає видалені з тіла осколки.

На підставі семантичного аналізу значної кількості лексем ми виявили, що в сленгі осіб, задіяних в АТО, можна виокремити як доволі вагомий масив слів, запозичених із військового сленгу, так і новотвори, які відображають реалії саме поданого воєнного конфлікту. Ці слова та словосполучення можна поділити на такі основні семантичні групи:

1. «Допоміжне додаткове обладнання» (*глаза, ночнік* – прилад нічного бачення; *приблуди, свистілки, обвіси* – додаткове навісне обладнання на стрілецьку зброю: приціли, глушники, рукоятки, буфери віддачі тощо; *радєйка, радюшка* – рація; *теповіз* – тепловізор).

2. «Постраждали й загиблі» (*двохсотий* (від радянського терміна «груз-200», що у військах СРСР означав кодування транспортування тіла загиблого військового; широкого вжитку набуло після війни в Афганістані) – убитий, загиблий; *трьохсотий* (від радянського «груз-300») – поранений; *чотирьохсотий* (похідне від попередніх слів, жартівливе) – людина, яка імітує контузію, психічне захворювання тощо, аби її забрали з передової, або ж просто дезертирує, а також людина, яка відверто показує свій страх).

3. «Зброя й боєприпаси» (*кабачки, огірки, морковки* – боєприпаси для РПГ (реактивних протитанкових гранатометів), СПГ (станкових протитанкових гранатометів) і ПТРК (протитанкових ракетних комплексів); *Дашка, гуцулка Ксеня, Калинка, Ксюха, Ксюша, Леська, Леся* – протитанкова гармата або кулемет, автомат системи Калашнікова; *маслята* – патрони; *мельниця, муха* – РПГ, ручний протитанковий гранатомет; *молоток* – ПТУР, протитанкова керована ракета; *няма* – ПКС, кулемет Калашникова модернізований; *поросята* – снаряди для мінометів; *САУшка* – самохідна артилерійська установка; *цинк* – коробка набоїв або інших боєприпасів (наприклад ВОГ); *шайтан-труба* – РПО (реактивний піхотний вогнемет) або РПГ (ручний протитанковий гранатомет).

4. «Учасники АТО» (*аватар* (від назви фантастичного бойовика 2009 року), *п'ятисотий*, *НЛО*, *семисотий* – людина, що вживає алкоголь на фронті; *арта* – артилерія; *бобри* – інженерний підрозділ; *гідросолдати* – військовослужбовці морської піхоти, *еноти* – десантники; *кіборги* – захисники Донецького аеропорту; *контрабас* – контрактник, *мішки* – танковий підрозділ; *нацики* – бійці Нацгвардії; *партизани* – мобілізовані військовослужбовці (не контрактники); *піджак* – мобілізований офіцер, який дістав звання на військовій кафедрі цивільного ВНЗ; *синькасочники* – представники місії ОБСЄ; *сумраки* – розвідники; *укропи* – учасники АТО, які воюють на боці України).

5. «Побут» (*дріб* – перлова каша; *зальот* – помилка в поведінці військовослужбовця, яка спричинила неприємні наслідки; *замолоди*, *балабаси*, *ніштяки* – смаколики, які привезли волонтери; *затяг* – надмірно суворе ставлення керівництва; *кашило* – будь-яка каша, приготована несмачно; *колотнеча* – внутрішні сварки й заворушення; *піксель*, *цифра* – нова форма Збройних Сил України; *сухпай* – будь-яка їжа, яку можна взяти в дорогу).

6. «Реалії ведення бойових дій» (*аборт* – вилучення зі ствола міни, що дала осічку; *гарматне м'ясо* – солдати, відправлені на певну загибель; *есемеска* – залп у відповідь; *зрада* – не до кінця зрозуміла справа, підступ, каверза; *коридор* – зона, вільна від ведення бойових дій за згодою сторін, якою можливо здійснювати евакуацію мирного населення; *котел* – повне оточення, з якого неможливо організувати вихід; *молоко* – простір навколо мішені; *мультик* – універсальне камуфляжне забарвлення для різних місцевостей; *нора* – бліндаж; *передок* – передова; *підсніжники* – витягнуті з тіла осколки від мін; *подарунки* – боєприпаси, які прилетіли з боку противника; *стрічка*, *ленточка* – колона військової техніки).

7. «Військова техніка й транспортні засоби» (*автозак* – транспортний засіб для перевезення заарештованих, *бардак* – БРДМ, броньована розвідувально-дозорна машина; *бетр* – БТР, бронетранспортер; *беха* – БМП, бойова машина піхоти; *коробочка* – одиниця бронетехніки (слово застосовуване, зокрема, у радіоєфірі); *мотолига* – БТ-ЛБ, багатоцільовий транспортер легкий

броньований, від російського МТ-ЛБ; *оса, птіца, птічка* – коптери, тобто безпілотні апарати, які використовують обидві сторони для розвідки; *шишига, шашарік* (від «шістдесят шостий», тобто «шш») – вантажний автомобіль «ГАЗ-66»).

8. «Команди й умовні сигнали» (*дівочка готова* – робота виконана; *зашивати* – підключати дроти електроживлення; *на 12 годин, на третю* – спосіб указати напрямок згідно з годинною стрілкою; *плюс* – так, згода, зрозумів, прийняв; *плюс, плюс* – затишшя, порядок, пречудово (у радіоефірі); *ситуація 4.5.0* – усе чітко).

9. «Ворог» (вата, ватники, колоради – прибічники ідеї «руського міра» і ті, хто прославляє радянське минуле; *консерви, сепари, сепарня* – громадяни України, які воюють на боці ДНР та ЛНР або просто вороги). [47]

Такі лексеми і лексикалізовані сполуки репрезентують інноваційні процеси в лексико-семантичній системі української мови, а також демонструють набір різноманітних способів словотворення.

Заслуговує на окрему увагу оказіоналізм «*Вогнехреще*», який з'явився в мережі Фейсбук 19 січня 2015 року. Поява цієї лексеми була пов'язана із по-з'явленням активності бойовиків на Сході України, які під час свята Водохреща „накривали вогнем” («*хрестили*») багато українських населених пунктів у зоні АТО. Номен утворений від слів «*вогонь* + *Водохреще*». Незважаючи на мотивованість назвою свята, спостерігається нівелювання позитивних сем «святості», «святковості». Слово набуває виключно негативної семантики. [46]

Військове протистояння на сході України має своє мовне відображення. Спостережена як активізація використання відомих раніше номенів (*ватник, карателі, бандерівці, хунта* тощо) з новим значенням, так і введення до словникового запасу українця новотворів (*Путлер, Лугандон, Домбабве*, та ін.). Такі дериваційні інновації варто розглянути відповідно до їх структурних та словотвірних особливостей. Наведена абсолютна еквівалентність – надзвичайно рідкісне явище, зокрема тому, що багато сленгізмів учасників АТО є

неологізмами, які виникли в українській мові порівняно нещодавно й позначають специфічні реалії.

З граматичної точки зору понад 90 % проаналізованих сленгізмів учасників АТО становлять іменники або утворені з ними в якості головного слова словосполучення. Тобто загалом переважає номінація об'єктів, суб'єктів і явищ, а не дій та ознак. Із семантичної точки зору найчисленнішими групами є найменування бійців, зброї, військової техніки й реалій ведення бойових дій, що, на нашу думку, цілком закономірно, оскільки саме ці категорії пропонують найбільше реалій і відповідно потребують ширшого поля лексем для номінації.

Основними способами творення розглянутих сленгізмів є лексико-семантичний (метафоричне переосмислення загальноживаних слів української літературної мови або навіть запозичень з інших мов та нарощення в них додаткових відтінків значення) і аббревіація. Також поширеними є усічення основи й суфіксація, причому переважають суфікси, які надають значення згрубілості та зневажливого ставлення. Водночас трапляються й цілковиті фонетичні новотвори на кшталт *беха*, *шашарік*. Обрання саме таких способів словотворення можна пояснити прагненням військовослужбовців, з одного боку, надати своєму мовленню емоційно-експресивного забарвлення, а з другого, – створити лексеми, що дозволять кодувати інформацію.

2.2 Функції військової лексики в художньому тексті

Військовий сленг у загальному обсязі у період воєнних дій набирає характеру не вузькоспеціальної мовної категорії, а значно ширшої, що проникає майже в усі функціональні стиліси часної української літературної мови і в розмовне мовлення зокрема.

Функції та вплив військового сленгу на загальноживану мову досі не були об'єктом комплексного дослідження, що зумовлює актуальність розгляду даного питання. Досі не встановлено походження військового сленгу, не досліджені ранні сленгізми та лексичний склад мови військових. Актуальною і важливою є характеристика основних функцій військового сленгу та його елементів в різних сленгах.

На основі аналізу наукової літератури і словників, які містять сленгову лексику військової тематики, зафіксовано характер вживання арготизмів і сленгізмів у певному тематичному спрямуванні.

У цілому вивчення функціонування військового сленгу показало, що під час переходу в іншу систему арготизми і сленгізми стають її елементами і досить часто виглядають природно: сполучуються з лексемами певної системи, утворюють в ній нові слова та іні.

Зафіксовано, що військовий сленг, як і будь-яка інша лексична система української мови, постійно розвивається і вдосконалюється: переходять у пасивний запас одні лексеми, з'являються нові, частина слів пристосовується до нових умов. Народження неологізмів у системі сленгу пов'язане з військово-політичними подіями в Україні та зростанням правопорушень в лавах військових на територіях ведення бойових дій.

Протягом кінця двадцятого початку двадцятого століття спостерігаємо зростання інтересу лінгвокультурологів, лексикографів, спеціалістів в інших сферах лінгвістики до проблем української соціальної діалектології, зокрема до військового сленгу. Частково це пов'язано із веденням гібридної війни на території України та входженням лексем мови військових у мову

широкого загалу, а також із впливом мовлення сучасної молоді, соціальних низів, кримінальних елементів на загальноповсякденну мову. Відзначимо, що значної уваги заслуговують факти використання військового сленгу у розмовному мовленні та сучасній художній літературі, які безперечно мають найбільший вплив на структуру мови і є стійким і типовим явищем. Саме сучасна художня література та усне розмовне мовлення, на сьогоднішній день, є поки що єдиним документальним варіантом, яке може дати матеріал для наукових узагальнень про військовий сленг.

Насамперед під час вивчення військовогосленгу потрібно дослідити питання, які категорії засоби мови були активізовані, приведені в рух, мобілізовані для виконання функцій мови як найважливішого засобу спілкування людей.

У період військових дій військовий сленг у загальному обсязі набирає характеру не вузькоспеціальної мовної категорії, а значно ширшої, що проникає майже в усі функціональні стилі сучасної української літературної мови і в розмовне мовлення зокрема.

Із середини дев'ятнадцятого століття загалом почалося вивчення мови солдат. Збирали переважно у цей період фактичний матеріал, який вміщував сленги і арго. Водночас велися фрагментарні спроби опису військового сленгу. Вивчення військового сленгу було пов'язано з дослідженням лінгвокультури повної або обмеженої свободи.

Певною мірою дослідження військовогосленгу відбувалося паралельно з вивченням мови декласових елементів, що започаткували зарубіжні та українські дослідники. Вони неодноразово зазначали, що заофіційною ідеологією, військовий завжди є захисником Батьківщини, разом з тим традиційно на території бувшого СРСР військова служба була примусовою, а її умови нагадували побут і культуру виправно - трудових закладів, тюрем, таборів.

Навіть зараз, в умовах демократизації суспільства, ми маємо справу з реліктом лінгвокультури несвободи – обов'язкової строкової служби, умови якої багато в чому подібні досучасних виправно - трудових закладів. Відпо-

відно, виникає типологічна подібність культурно - мовних процесів в армії та кримінальному світі, з'являється схильність до взаємопроникнення цих двох сфер життя суспільства. Військовий сленг у корпусі соціальних діалектів посідає особливе місце. Він має декілька основних функцій, серед яких варто відзначити номінативну. Основною причиною виникнення і функціонування військовогосленгу є відсутність у загальноживаній мові номінацій для переважної більшості специфічних реалій, які властиві армії. Представники військ завжди були перед проблемою створення тих слів, які б забезпечували спілкування в загальному обсязі. Це стало причиною того, що військовий сленг має безліч лексем, які не мають еквівалентів у мові широкого загалу. Більшість дослідників вказують на езотеричний характер мови людей, які перебувають в умовах несвободи. Під час з'ясування конспіративної функції військовогосленгу варто звернутися до термінів «*таємна мова*» і «*штучна мова*». Терміни «*таємна*» і «*штучна*», вживаються як синоніми, проте мають певні відмінності. Штучні мови, наприклад, есперанто, з одного боку, і таємні мови ремісників, торговців – з іншої мають різну мету: якщо штучні мови об'єднують соціуми і народи, то таємні мови відокремлюють і тим самим відділяють одну групу населення від іншої.

Порівняння конспіративної функції військовогосленгу з конспіративною функцією в умовних мовах дає змогу з'ясувати принципову їх відмінність: якщо військовий сленг використовується для приховування протиправних дій, то лексеми умовних мов застосовуються, в основному, для захисту їх носіїв від ворожо налаштованих проти них людей. Певним чином розпізнавальна призначення військовогосленгу дуже близька до конспіративної. Ця призначення не належить до певного соціального діалекту: вона властива багатьом сленгам, територіальним діалектам, професійній термінології. Використання сленгу і арго характеризується прагненням до уособлення і протиставлення себе загальній лінгвокультурі.

Світосприйнятне призначення військовогосленгу одночасно вважається об'єднуючою, яка об'єднує всіх військових в один соціум. Світоглядні пос-

тулати військових відповідають основним принципам лінгвокультури несвободи. Вони чітко сформувалися в сімдесятих роках двадцятого століття у неписану мораль солдата - правопорушника. Згідно з такою мораллю солдат зобов'язаний: підтримувати досвідчених військових, не займатися суспільною діяльністю: не працювати, не мати дружніх контактів із військовим керівництвом, не цікавитися політикою та інше. Використання військового сленгу чітко розмежовує криміногенну і законслухняну частини військового суспільства.

Військовий сленг – відображення ментальності військовослужбовців, саме військові сленгізми характеризують критичне ставлення до дійсності, відображають позитивне ставлення до асоціальних проявів (бійки, вживання алкоголю та легких наркотиків). Військовий сленг виникає, по-перше, для того, щоб висловитися нетрадиційно, оригінально, незвичайно і експресивно, по-друге, щоб ізолювати від суспільства певну соціальну групу. Носії першого виду комунікації – це, зазвичай, люди творчі, які не хочуть висловлюватися, як інші. Другий тип – це військовослужбовці, які грубо порушують уставні норми поведінки. Вони використовують найбільш примітивні сленгізми, які беруть початки в кримінальному сленгі.

Основний корпус лексики військового сленгу, на відміну від деяких соціальних діалектів (наприклад, молодіжного), відносно стійкий. Цей факт пояснюється багатовіковими традиціями військового співтовариства, стійкістю субкультури. Військовий сленг сприяє тісній консолідації військового співтовариства та відмежування від свого «клану» інших елементів.

У мовознавчій літературі низка дискусійних положень про перехід сленгу в літературну мову. Так, М.І. Навальна вважає, що до переходу в нормовану лексику сленг спочатку потрапляє в розмовне мовлення [6].

Це відбувається завдяки інтралінгвістичним та екстралінгвістичним чинникам. Власне лінгвістичними причинами є відсутність номінацій для позначення тих реалій, які у військовому середовищі кримінальному світі, а також специфічна експресія сленгу і арго. Великого значення під час перехо-

ду такої лексики у загальну відіграють психолого - педагогічні, соціально - політичні, культурно - просвітницькі чинники, при цьому особливе значення має урбанізація, що призводить до розповсюдження аргю і сленгу серед лояльного населення.

Найбільша кількість лексем, що перейшли у загальний вжиток входила у синонімічні ряди військового сленгу і кримінального аргю, позначали найвідоміші поняття кримінального світу, їм була притаманна полісемія.

Умови проходження військової служби (місць проведення військових дій) і місць позбавлення волі мають низку загальних зовнішніх ознак: чоловічий склад, примусове підпорядкування, жорстка ієрархія і розпорядок дня. Не випадково гауптвахта в сленгах молоді, що проходить службу, називається *кіча* – «*тюрма*», *зек* – «*солдат, що відбуває покарання на гауптвахті*», *пайка* – «*їжа, шматок хліба з маслом чи цукром для солдата*» [50].

Військовий сленг має низку кримінальних арготизмів, пов'язаних із сигналами тривоги, наприклад: *палево* – неочікуваний візит командирів; *палить* – пильнувати за командирами.

Відомо, що сленг військових популяризують деякі сценаристи, режисери, журналісти, теле - і радіокоментатори, письменники, актори, політики та ін. З часом сленг починають вживати широкі верстви населення, таким чином, наче отримуючи дозвіл на вживання цих слів. Часте вживання у ЗМІ, кінофільмах, популярній художній літературі лексем військового сленгу нав'язує населенню особливу мовленнєву поведінку. Використання емоційно забарвленої лексики замість нейтральної часом може створювати упереджену думку аудиторії, адже від способу та мови подання інформації залежить не тільки реакція аудиторії, але й її розуміння та самовизначення. У результаті мовних контактів різних соціумів з демобілізованими та мобілізованими солдатами утворюється лексика, яка розширює межі свого застосування і може переходити у широкий вжиток, а пізніше – у літературну українську мову. Соціодіалектизм тих верств населення, які спілкуються із солдатами утворюють разом із сленгом, так зване бісленгне поле, наприклад, у музикантів, солдат і

правопорушників (*лабух*– «музикант», *лабать* – *грати на музичних інструментах*); у військовихі музикантів (*ракета* – «електрогітара», *сирена* – «музика») [50].

Однією з умов існування сленгу в іншій лексичній системі є його визнання певним соціумом – носіями системи – «своїм» словом. Незважаючи на те, що аналізовані сленгізми беруть свій початок в арго, жодна сучасна лексикографічна праця й довідкове видання не фіксує ці поняття і відповідно не тлумачить їх. Проте ними активно послуговуються у засобах масової інформації, розмовному мовленні таким чином сленгізми набувають поширення.

Звичайно, що не всі арготизми і сленгізми, які перейшли в українську літературну мову можуть вживатися в усіх сферах суспільного життя. Це пов'язано з тим, що більшість слів, які прийшли із солдатської мови і кримінального середовища ще зберігся відбиток походження, хоча на деяких лексемах це не відчувається. Яскравим прикладом є слово «зняти» – *видалити, покинути місце, пост; зняти охорону, зняти ворожого часового (вбити, зв'язати)*. У мові арго початку двадцятого століття «зняти» – *вбити з вогнепальної зброї; «зняти з катушок» – ударом кулака збити з ніг*[50].

Військова лексика неодноразово була предметом лінгвістичного аналізу. Вона привертала увагу багатьох українських мовознавців, вживанню сленгізмів, сленгізмів та арготизмів у українській мові, В Україні з'являється багато художніх творів, присвячених цим трагічним подіям («*Аеропорт*» С. Лойка, «*Ловайськ*» Є. Положія, «*Чорнесонце*» В. Шкляра, «*Війна на три букви*» К. Сергацкової, А. Чапая та В. Максакова тощо), у яких наявні одиниці такого сленгу, а також художні фільми (наприклад, «*Кіборги*» А. Сейтаблаєва).та ін., що дає поле для вивчення новотворів, які з'явилися в АТО.

Особлива призначення у слензі військових належить дієслову зокрема призначення – підсилення. Досить часто дієслова щось підкреслюють, висувують на передній план, гіперболізують. Наведемо декілька прикладів:

Лексема *вклепати* у словнику російського аргю [50] означає зробити щось інтенсивно (вдарити, випити): вклепати по морді, вклепати наряд, вклепати посто грам, наприклад: *«Дмитро має поранення, яке не дає можливості вклепати з двох рук, щоб мало не показалось...»*

Рвати – у мові аргю означає роздерти, вирізати, припинити [50], наприклад: *Щодо офіцерського складу, то вони переважно добре ставляться до своїх підлеглих (у нас діюча бойова частина) і готові «рвати» будь-кого за них.*

Загалом вивчення функціонування військового сленгу показало, що під час переходу в іншу систему арготизми і сленгізми стають її елементами і досить часто виглядають природно: сполучуються з лексемами певної системи, утворюють в ній нові слова та ін. Лексеми армійського і кримінального середовища використовуються неформальними групами для позначення тих реалій, для яких не існує номінацій в інших сленгах. Низка арготизмів, що перейшли в сленг молоді, яка проходить службу, свідчить про запозичення військовими кримінальних традицій і порядків.

«Військовий конфлікт, який розпочався на сході України, починаючи з квітня 2014 року, зазнав досить широкого мовного вираження, спричиненого психофізіологічними реакціями військовослужбовців та мобілізованих які приймають участь в АТО». «Це відобразилося в появі значної кількості новостворів в українській мові». З'явилися «сепари», «ватніки», «колоради», «укропи».

Особливу функцію у мові військових виконують іменники та дієслова. Одна із переважних рис іменників – називання та підсилення, найчастіше вони щось підкреслюють і гіперболізують. Крім того, військовий сленг характеризується яскравою образністю і заснований на стильовому прийомі метафоризації. Наведемо декілька прикладів. *«Дівочка готова, можна зашивати»*, що значить *дівочка готова – робота виконана, зашивати – підкласти дроти електроживлення*. *«Оса, птіца, птічка – так у різних підрозділах називають коптери – безпілотні апарати, які використовують обидві*

*сторони заради розвідки». «Зазвичай після осі прилітають поросята, які нищать усе навколо». Поросятами в зоні АТО називають снаряди для мінометів. «Поросята є різних порід», тобто снаряди є різного калібру. Боеприпаси називають *кабачками, морквинами, огірками*. «Огірки й морквины – подрібніші, а кабачки – пузатіші». *Приблуди, свистілки, обвіси* – додаткове навісне обладнання на стрілецьку зброю, а *балабаси і ніштяки* – делікатеси, яких немає в раціоні солдатів. Саме ці сленгові лексеми були вживані ще в часи Радянської Армії, «*маслят багато не буває*». Саме «*маслятами*» називають патрони, а «*підсніжниками*» – витягнуті з тіла осколки від мін. «*Молоток*» – протитанкова керована ракета ПТУР, «при попаданні молотком у танк той розлітається на шматки [47].*

«*Аватари*» – бійці, що вийшли із строю, через вживання алкогольних напоїв, «аватари убивають своїх». «Пияцтво, так звані «аватари» – велика проблема Збройних сил України». Серед нових сленг них одиниць із військової сфери в текстах українських газет і журналів фіксуємо слова, що позначають конкретне місце або територію в зоні бойових дій: *передок, зеленка, секрет таїнші*.

Лексема «*передок*» у Словнику української мови в 11 т. позначена ремаркою розмовне й означає «перед; передню частину воза, візка, екіпажа таїн.; передні колеса разом з віссю й голоблями; місце для кучера у візку, екіпажі таїн.; передню частину деяких сільськогосподарських машин; передню частину автомашини; колісний, зчеплений з лафетом візок, яким перевозять гармати; частину взуття, що облягає підйом та передню частину ноги» [25, с. 173]. Л.О. Ставицька подає таке значення сленгізму: *передок* «жіночі геніталії; передня частина автомобіля» [27, с. 253]. Однак у військовій тематиці цим словом називають передню частину фронту, наприклад: «*Ми в постійній ротації: то заїжджаємо на «передок», то виїжджаємо звідти, адже в нас своя специфіка*».

Таким чином, ми намагалися дати характеристику мови художньої літератури саме у період ведення військових дій, показати провідні напрями фу-

нкціонування цього періоду, активізацію тих засобів мови і стилю, які в першу чергу були покликані до виконання завдань в умовах боротьби. Мова сучасної художньої літератури яскраво відображає лексику, яка розкриває військове мистецтво нашої армії, різноманітність і складність бою. Письменники вводять в тексти лексеми і цілі фразеологічні сполучення військової мови.

Мова художньої літератури сучасного періоду сповнена не тільки пафосною, героїчною лексикою, яка розкриває любов до рідної землі, а й активізацією сленгу, кримінального арго та входження їх через мову широкого загалу в сучасну українську літературну мову.

Військовий сленг має домінуючу функцію – номінативну, тобто військові перебували перед фактом створення нових слів для позначення реалій, які існували в їхньому житті були відсутні у цивільного населення. Військові усвідомили себе окремим соціумом не схожим на інші соціальні групи, набули особливого світосприйняття; важливу роль у розвитку системи сленгу відіграла і розпізнавальна призначення, що сприяла консолідації військового співтовариства.

Військовий сленг, як і будь-яка інша лексична система української мови постійно розвивається і вдосконалюється: переходять у пасивний запас одні лексеми, з'являються нові, частина слів пристосовується до нових умов. Народження неологізмів у системі сленгу пов'язане з військово-політичними подіями в Україні та зростанням правопорушень в лавах військових на територіях ведення бойових дій. Переходу сленгізованих неологізмів у пасивний склад сприяє зникнення соціальних явищ, професій та перехід слів військового сленгу в інші лексичні системи. Більша частина арго і сленгу перейшла в мову широкого загалу із солдатського сленгу і кримінального арго. Внаслідок мовних контактів різних соціумів з мобілізованими і демобілізованими утворюється бісленгна лексика. Досить часто спостерігається явище, коли сленгні неологізми і арготизми дублюють вже існуючі лексеми, поповнюючи таким чином синонімічні ряди. Питання про взаємовплив стилістичних компонентів різних функціональних типів і жанрів літературної мови та інтенси-

фікацію процесу взаємовпливу між певними функціональними типами і жанрами у воєнний період залишається відритим і потребує подальшого опрацювання.

2.3 Семантичні злети в структурі військової лексики

На фоні військового протистояння в Україні, яке триває з квітня 2014 року, утворились нові неологізми та okazіоналізми. Увага зосереджена на семантичних та словотвірних особливостях цих лексичних новотворів. Розглянуто вплив екстра- та інтралінгвальних чинників на творення таких лексичних одиниць. Важливими складниками формування внутрішнього змісту лексичних одиниць є їх інформативність, оцінність та емоційна забарвленість. Визначають оцінність в науковій літературі як семантичну категорію, яка, передає ставлення мовця до названого предмета, явища чи поняття, ґрунтуючись на протиставленні часткових значень позитивної, негативної, чи нейтральної оцінки.

Оскільки ця категорія відображає особливості світоглядної парадигми мовців, тобто певної „картини світу то вона є визначальною. За словами Т. А. Космеди, поряд із знанням інтуїтивним, безпосереднім та науковим, теоретичним, факт відображення у мові світогляду і світовідчуття як окремих індивідів, так і цілих людських груп дозволяє вважати мову специфічним знанням, поряд із поняттям картини світу стало основним смисловим базисом, на якому тримається вся логіко - семантична система мови .

Військове протистояння в Україні яке розпочалось в 2014 році і триває донині, спричинило появу значної кількості неологізмів і фразеологізмів, які відображають рівень оцінювання військовослужбовцями тієї ситуації в якій вони опинились. Вивчення нових слів є актуальним з погляду інтралінгвальних особливостей. Людські страхи, комплекси, сподівання, розчарування - це ті головні психологічні особливості, що формують конотативний аспект появи нових слів або слів з новим значення, які в подальшому й стають зброєю в військовому протистоянні.

Неодноразово асоціативні зв'язки між лексемою та сформованим нею образом ставали предметом наукових досліджень. Такі питання порушені зокрема у працях Т. Ю. Ковалевської [42].

Вивчення оцінної характеристики новотворів, що виникли внаслідок військового протистояння в Україні початку 2014 року, ще не було предметом ґрунтовного дослідження в сучасній мовознавчій науці.

1. Штучними новотворами є лексеми, уведені в суспільне мовлення офіційною пропагандою з метою сформувати відповідну оцінку стосовно певних подій чи осіб. Такі слова придумують військовослужбовці в зоні АТО і далі вони розповсюджуються в суспільстві через демобілізованих, художню літературу та ЗМІ. До назв цієї групи можна зарахувати лексеми: фашисти, бандерівці, нацисти, хунта, карателі, ввічливі люди та ін.. Майже всі ці слова, як і позначувані ними поняття, давно поповнили в лексикон кожного українця. Однак в сучасних умовах є всі підстави вважати їх семантичними неологізмами, оскільки їм штучно надані нові значення.

Так, лексема *фашист* [47] функціонує із негативними значенням у свідомості мовців уже кількох поколінь. Маючи дефініцію за словником: „прибічник, прихильник фашизму; член фашистської організації”, слово отримало додаткову пейоративну оцінку „той, хто чинить звірства, катує, вбиває людей”. Ця негативна конотація була підхоплена пропагандою з метою розпалити міжетнічну ворожнечу (яку радше можна назвати міжсвітоглядною). Тому фашистами почали називати будь-яких громадян України, які орієнтуються на проєвропейський шлях розвитку.

Такий підхід є досить дієвим, оскільки ґрунтується на закладених в свідомості людини самоідентифікаціях: 1) загальнолюдській – «свій-чужий»; 2) Радянській – «наші-фашисти». Тому лексема фашист на позначення будь-кого, хто не підтримує проросійську ідеологію, успішно запускається в соціум за допомогою ЗМІ та Інтернету, а далі вже на основі згаданих самоідентифікацій мовці додумують потрібну негативну інформацію і відповідно оцінюють названий об’єкт. Хоча насправді оцінка вже була штучно, свідомо сформована фахівцями - пропагандистами.

Подібною є ситуація з функціонуванням терміна *хунта*. Серед зафіксованих у словнику значень увагу пропагандистів привернуло третє: військо-

вий уряд у деяких країнах, який прийшов до влади внаслідок державного перевороту. Тому таку назву отримала влада в Україні, яка прийшла на зміну владі попереднього президента Віктора Януковича. Формування негативних конотацій у цьому випадку здійснюється через світоглядну ідентифікацію протиставлення «законна влада – хунта». Лексема «каратели» використана в сучасному мовному протистоянні зі значенням учасники карального загону, каральної експедиції. В останні кілька місяців використовується прибічниками сепаратизму на позначення українських військових, які беруть участь в антитерористичній операції на Сході України. Завдання пропаганди - укорінити у свідомості мас негативну оцінку самому поняттю української армії.

2. Рефлексивні новотвори. Враховуючи значення слова рефлексивний (який відбувається, проходить мимовільно, несвідомо), ці новотвори можна розцінювати як такі, що виникають внаслідок природної реакції мовців, поширюються переважно через інтернет-мережу в коментарях, блогах, дописах, і, на відміну від штучних, не мають додаткової інформаційної розкрутки через ЗМІ.

Лексема *відправосєчити* - вживається зі значенням фізично покарати. Виникнення цього неологізму пов'язане із надмірною пропагандистською демонізацією представників праворадикальної організації *Правий сектор*.

«Путінг» (*Путін + мітинг*) - назва масових заходів на підтримку президента Росії Володимира Путіна. Окупендум (окупація + референдум) - оказіональна назва референдумів, проведених в Криму та на території Луганської і Донецької областей під час їхньої окупації російськими військами [50].

Відповідно до характеру оцінки, яку мовці надають певному явищу, в результаті проведеного аналізу виділені такі оцінні маркери:

1. Оцінка-нівелювання. До цієї групи належать слова на позначення понять, які були штучно придумані пропагандою, однак через їх очевидну абсурдність патріотично налаштовані мовці вдалися до нівелювання приписуваних якостей шляхом іронічної гіперболізації. У таких випадках насаджувани якості або повністю нівелюються, або замінюються іншими.

Найвідомішим прикладом такої оцінки є неологізм кримнаш, який був створений російською пропагандою як гасло «*Крим наш!*» після окупації Росією півострова Крим. Однак українська спільнота відреагувала на нього значною кількістю жартів і з часом неологізм набув протилежних - пейоративних конотацій: фанатичний прояв патріотизму, викликаний сумнівними державними здобутками (Прийшло протверезіння від кримнашу) [47].

2. Оцінка-героїзація. До цієї групи належать слова з позитивними конотаціями, які героїзують певних осіб чи поняття, приписуючи їм надприродну силу і виключно позитивні якості. Найяскравішим прикладом таких неологізмів є слово *кіборги*. Сам термін «*кіборг*» утворений від словосполучення «*кібернетичний організм*». У науковій фантастиці ця лексема вживається зі значенням «*фантастична істота, напівлюдина-напівмашина*». У вересні 2014 року один з користувачів Facebook описав реакцію *сепаратиста* на відвагу й професіоналізм українських військових, які захищають Донецький аеропорт: «*...мы их три месяца вабить не можем. Я не знаю, кто там сидит, но это не люди - это киборги!*» Слово набуло популярності і використовується нині тільки з одним значенням: узагальнена назва відважних воїнів - захисників Донецького аеропорту, які не відчують страху, зайвих емоцій і чітко виконують поставлене завдання [47].

Лексема *укропи* виникла виключно зі зневажливим значенням, але в процесі використання відбулося розширення семантики і українські патріоти, зважаючи на ідентифікаційно - ототожнювальні характеристики, вдалися до героїзації цієї лексеми, позиціонуючи її як аббревіатуру від словосполучення *Український ОПір*. Поєднання позитивних конотацій міститься й у новій лексемі - *кіборг-укроп* [47].

У квітні 2014 року героїчні оцінні реакції викликав хештег візитка Яроша. За інформацією російських ЗМІ, візитки керівника організації Правий сектор Дмитра Яроша були знайдені у згорілому автомобілі на місці перестрілки у м. Слов'янську. Українська спільнота одразу відреагувала на цей факт новими крилатими висловами, які приписували візитці надприродну

силу: візитки Яроша, як і рукописи, не горять; абітурієнти можуть не скласти ЗНО, якщо у них є візитка Яроша; не падіння астероїда знищило динозаврів, а візитка Яроша; мою сторінку охороняє візитка Яроша [47].

3. Оцінка-облагородження вживається з метою приховати справжні наміри. Воєнне протистояння між Росією й Україною продемонструвало наявність слів війни, які „ховаються” за лексемами з мирною конотацією. Так, в надії відбілити своє вторгнення в Крим, пропагандою був придуманий евфемізм ввічливі люди (рос. вежливые люди) на позначення солдат російської армії. Ввічливі люди мали стати для проросійських громадян образом воїнів-визволителів, які приїхали захищати мирні міста і села від фашистів-бандерівців. Вони ввічливі, привітні, усміхнені, охоче фотографуються з дітьми й молодими жінками. У свідомості мовців не подразнюються канали пам'яті, які виринули б при згадці слів солдати, військові, армія і однозначно викликали негативні асоціації. Для посилення позитивної оцінки і кращого впливу на реципієнта були придумані гасла із зазначеним терміном: «*Ввічливість міста бере*» (рос. «*Вежливость города берет*»). Цей вислів працює на підміні понять - агресія - ввічливість: коли міста беруть армії - це сприймається, як агресія, але ніхто не бачить нічого поганого в тому, що частину території іншої країни відібрали «*ввічливо*». Адресат, на якого розрахована ця мовна маніпуляція, сприймає подію як благородний вчинок [44].

4. Оцінка-насмішка. Велика кількість новотворів виникла з метою образити, висміяти, показати свою зверхність над опонентом. Ватник, вата - слова, якими українські патріоти позначають проросійськи налаштованих осіб, які люто ненавидять усе українське, підтримують анексію частини території України, закликають до введення військ іншої держави, здатні зрадити країну в обмін матеріальні блага (місцева вата в Криму зможе один сезон без туристів пережити). Утворено чимало похідних: ватна паличка (жінка, що дотримується відповідних поглядів), ватомна бомба (антиукраїнська пропаганда).

Вишиватник - (*вишиванка* + *ватник*) лексема, яка виникла на противагу *ватнику* і позначає малоосвіченого українського патріота, який не здатний

аналізувати суспільно-політичні процеси, агресивно налаштований до усього російського, а його патріотизм зводиться тільки до носіння вишиванки. Однак можна припустити, що використання цієї лексеми має значно глибше підґрунтя. В основу образу покладений національний символ - вишиванка. Поєднання із завідомо негативним поняттям *ватник* спричинює стирання ціннісних для кожного українця характеристик. У результаті суспільству нав'язується негативний ярлик-насмішка, який, вішають” на кожного, хто використовує національну символіку [13].

Наявність значної кількості слів з пейоративним відтінком, а також швидкість, з якою виникають і поширюються ці номени в суспільстві, вказує на надмірну соціальну напругу.

2.4 Стилiстична характеристика вiйськової термiнологiї

АТО/ООС на сходi України триває далi. Особливiстю цього конфлiкту є те, що в ньому задiяні не лише вiйська, спецiальнi сили або полiтики. В цьому конфлiктi задiяні також добровольцi, волонтери та журналісти якi перебувають на самiй лiнii фронту, та доносять iнформацiю про подiї, що там вiдбуваються до глядачiв, якi слiдкують за конфлiктом по телебiзору та в iнтернетi. Саме журналісти внесли свiй вклад в розповсюдження новотворiв у суспiльствi.

Будь-яка важлива подiя в суспiльствi, а збройний конфлiкт в Україні без сумнiву є такою подiєю, особливо загальнонацiональнi напруження або трагедiї активiзують народ до створення зовсiм нових понять, якi до цього не були представленi в мовi народу, спонукають народ до активного оновлення мови, бурхливої словотворчостi .

Мова йде про формування нової лексики, яка стосується виключно збройного конфлiкту в Україні. Упродовж останнiх п'яти рокiв конфлiкту сформувалися зовсiм новi поняття, дефiнiцiї, словосполучення та фразеологiзми, якi не iснували в Україні, українськiй та російськiх мовах до 2014 року. З певнiстю можна стверджувати, що данi поняття, є неологiзмами.

До воєнного конфлiкту на Донбасi, iснувало зневажливе охарактеризування людей зi сходу та заходу України, такi поняття як «донецькiй» та «западенець». Таке охарактеризування жителiв захiдних та схiдних рeгiонiв України можна зустрiти i в iншомовнiй науково-популярнiй лiтературi, зокрема в польськiй [48], а не тiльки в україномовнiй або російськомовнiй науковiй лiтературi. Цi поняття означали вiдповiдно – «донецькiй» – російськомовна особа зi сходу України, яка поводить ся як бiльш наближена до бандитського свiту, а не веде себе у вiдповiдний спосiб iз загальноприйнятними у суспiльствi нормами, i є прихильником всього російського та одночасно апiорi є антиукраїнським. Натомiсть поняття «западенець» окреслювало особу до 2014 року, яка переважно походить з захiдної України, є прихильником

крайніх правих ідеологій та націоналізму і спілкується виключно національною, українською мовою. Звичайно ж така особа є антиросійською. Дані описи характеристик наведені для простішого розуміння подальших роз'яснень, як таких, що значно спрощують реальність. Однак ці поняття під час воєнного конфлікту на сході України змінилися на інші неологізми, про які мова піде далі.

Варто сказати, що неологізми, які з'явилися під час війни на Донбасі, є певною мірою діалогом між сторонами-противниками. Адже одним словом чи терміном, які несуть в собі міцне емоційне забарвлення та неоднозначність сенсів, набагато легше виразити свою думку, аніж описувати її довгими реченнями. Набагато легше використати такий термін як *ватник*, аніж сперечатися з особою, система цінностей котрої значно відрізняється. Легше використати поняття «*АТО*», навіть не розбираючись в суті поняття.

Деякі неологізми з'явилися ще до та під час воєнних дій на Донбасі, деякі з них втратили своє первісне значення, деякі отримали нове. Далі подані вибрані неологізми, які набули найбільшого поширення та популярності в українському суспільстві упродовж конфлікту на Донбасі. Також варто зазначити, що дана тема фрагментарно розкрита в науковій літературі України й потребує подальшого розвитку.

«*АТО – Антитерористична операція*» [46]. Ця нова аббревіатура з'явилася в російській та українській мові в 2014 році та поступово почала означати – «війна на Донбасі», «збройний конфлікт в Україні». Сам неологізм «*АТО*» може мати декілька значень, а саме може означати місце («*поїхати в АТО*»), процес («*провести АТО*») та явище («*волонтери та військові з АТО*»). Можна стверджувати, що сам збройний конфлікт на Донбасі отримав власну назву – «*АТО*». З сатиричної точки зору неологізм «*АТО*» також став методом: «*Ало, це хто?*». – «*Сепаратист, а шо?*». – «*Тобі АТО!*».

«*Київська хунта*» [46] – окреслення нової влади, яка з'явилася в Україні в результаті Євромайдану, людьми з проросійськими поглядами та сепаратистами, котрі вірять, що влада в Києві була зайнята переворотом. Згідно з цим

твердженням, «Київська Хунта» нібито проводить каральну операцію на Донбасі, а на її чолі стоять «американські агенти» – Петро Порошенко, Олександр Турчинов та інші.

«Луганда», «Донбабве» [46] – іронічні назви самопроголошених республік «ДНР» та «ЛНР». Назви з'явилися одразу після проголошення незалежності «республік» 11 травня 2014 року. Ці назви сатирично співзвучні до загального рівня розвитку африканських республік «Уганда» та «Зімбабве».

«Укри», «Укропи-каратели». [46]. «Укроп» - штатна одиниця нашого суспільства. Екологічно доброзичливий зі світом, стійок, корисний, життєствердно зелений. Самим своїм існуванням пригнічує паразитів, гнид і вошей. «Укроп» не боїться ні темряви, ні світла, ні сутінків, оскільки він – втілений плюраліст. Грядка «укропу» володіє сукупним потенціалом гасити і запалювати зірки. Країна «укропів» всемогутня. Укр. З др.-іранської / арійської протокр. Метафізична одиниця нашого суспільства. Укр. сукупний – його нібито немає, але він усюдисущий. У кожній молекулі українського повітря, у кожному атомі української землі присутні еманції укра. Укри мешкають десь на інших теренах буття і плетуть саван ворогам України. Наступна еволюційна ступінь укра – «Абсолют». Сама назва «укри» є досить старою і використовувалася деякими українським істориками у спробах доведення стародавності українського народу . У 2014 році поняття «укри» було модифіковане на «укропи» та «укропи-каратели». За допомогою такої назви сепаратисти в основному йменували українські війська на Донбасі. Також варто зауважити, що це поняття замінило собою раніше негативну назву українців – «хохли» [48]. «Жидобандерівець» – людина єврейської (але не обов'язково) національності, яка є прихильником Майдану і патріотом України. Самі «жидобандерівці» використовують це слово жартома, тоді як російські рупори – всерйоз [49].

«Ватники» [46]. «Ватниками» називали проросійськи орієнтованих мешканців України, котрі бажали повернення Радянського Союзу та входження України в склад Росії. Ватники гостро критикували владу, яка прийшла після

Євромайдану. В основному ватники використовували пасивні форми протесту – пікети та антиурядові акції. Приблизно поняття «ватник» можна описати, використовуючи слова з віршу Андрія Лукіна: *«Я ватник, я потомственный совок. Я в СССР рождён во время оно. Я чёрный хлеб. Я кирзовый сапог. Я воинской присяги звонкий слог. И красные победные знамёна. Я не был на войне, но ту войну. Я каждым нервом помню и клянусь. Я ватник, я советский, я москаль. Я сын иного времени и века»* [50]. На межі 2013/2014 років прізвисько «ватники» отримали люди з низькими рівнем освіти та пострадянським типом мислення, котрі щиро не розуміють з якою метою існує сучасна Україна, бояться всього західного, є противниками західних політично-військових структур – НАТО та Європейського Союзу.

«Ватники» потребують «сильної руки». Їхнім улюбленим святом є 9 травня. Поняття «ватники» замінило собою інше старіше поняття Номо Sovieticus [46].

«Колоради» – іронічна назва сепаратистів, котрі масово використовують у своєму одязі стрічку св. Юрія, яка кольорами нагадує колорадського жука [46].

«Зелені чоловічки» – незаконні збройні формування в період лютий/березень 2014 року на території Автономної Республіки Крим, які себе називали самообороною Криму. Словосполучення «зелені чоловічки» асоціюється з регулярними військовими з'єднаннями Російської Федерації як в Криму, так і на Донбасі. «Зелені чоловічки» провели серію операцій по блокуванню українських військових частин в Криму, що остаточно doprowadило до анексії півострова Росією. На Донбасі зелені чоловічки захоплювали стратегічні об'єкти, називаючись «народним ополченням Донбасу». Свою назву вони отримали від кольору своєї форми [46].

«Чорні чоловічки» – відповідь українських добровольців на дії зелених чоловічків. «Чорними чоловічками» в травні 2014 року почали називати українські добровольчі збройні формування на Донбасі [33].

«Путлер» – сатирична назва президента Російської Федерації, з ініціати-ви якого Крим був анексований Росією. Назва походить від з'єднання прізвищ Путін та Гітлер й асоціюється з датою 15 березня 1938 року, коли Австрія була анексована Третім Рейхом [34].

«Кровавий Пастор» – іронічно-агресивне прізвисько Олександра Турчинова – політика та голови Ради національної безпеки і оборони. В 2014 році, з його розпорядження (тоді виконував обов'язки Президента України), почалася антитерористична операція на Донбасі. О.Турчинов неофіційно належить до Церкви Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення Баптистів. Через його рішучу проукраїнську політику та релігійну приналежність сепаратисти й нарекли його «Кровавим Пастором» [35].

«Шахтарі та трактористи Донбасу». До 2014 року в Україні ці дві професії дослівно означали відповідну працю. Але після виступу президента Росії Володимира Путіна 17 лютого 2015 року, ці дві професії серед неологізмів української мови набрали зовсім іншого значення. Президент Росії тоді заявив: Конечно, проигрывать всегда плохо. Конечно, это всегда беда для проигравшего. Особенно, если проигрываешь вчерашним шахтерам или вчерашним трактористам...». З того моменту ці два слова стали позначати «регулярні військові частини Російської Федерації» [36].

«Кримнаш» – досить розповсюджений вираз, який став неологізмом та означає «щоб не відбувалося з економікою або політикою, все одно Крим наш». Широко використовується мешканцями Криму та Росії. Цей вираз присутній в багатьох жартах. Наприклад, «сьогодні в Росії жінки під час пологів замість мама! кричать Кримнаш!»[21].

Висновки

Таким чином, ми намагалися дати характеристику новотворам які виникли в сучасній українській мові саме у період ведення військових дій, показати провідні напрями функціонування цього періоду, активізацію тих засобів мови і стилю, які в першу чергу були покликані до виконання завдань в умовах боротьби. Усне мовлення, і мова сучасної української літератури яскраво відображає лексику, яка розкриває військове мистецтво нашої армії, різноманітність і складність бою. Літератори вводять в тексти лексеми і цілі фразеологічні сполучення військової мови. Мова сучасного періоду сповнена не тільки пафосною, героїчною лексикою, яка розкриває любов до рідної землі, а й активізацією сленгу, та входження їх в сучасну українську літературну мову.

Українська військова субмова є невід'ємною, досить значною частиною лексичного складу мови, що тісно пов'язана з розвитком військової справи, науки, зумовлена соціально-історичним поступом людства та підлягає фонетичним, словотвірним, лексико-семантичним і граматичним закономірностям. На військову лексичну підсистему мають вплив внутрішні мікро- та макроеволюційні зміни, що відбуваються як на рівні окремих лексичних одиниць, словотвірних гнізд, словотвірних ланцюжків, так і на рівні лексичної системи загалом. Ці процеси зумовлюють системну перебудову військової лексики, що породжує тенденції до застосування власних номінаційних ресурсів.

В результаті даного лінгвістичного дослідження можна зробити висновок, що лексика будь-якої мови постійно поповнюється, збагачується, відновлюється. Деякі слова зникають, інші, навпаки, з'являються, а носії мови активно їх використовують. Отже, новоутворені слова, мають сприйматися, як звичайне мовне явище, вони є невід'ємною об'єктивною частиною мовної культури. Розглянуто загальну класифікацію військових неологізмів сучасної української мови і місця, що займають в поповненні словникового складу.

Дослідження неологізмів і місця, яке вони посідають серед нових лексичних одиниць, обґрунтовує необхідність їх практичного використання та вивчення.

Під поняттям «військова лексика» розуміємо сукупність одногалузевих і багатогалузевих спеціальних найменувань, що відповідають поняттям і реаліям військової сфери й утворюють відповідну фахову підсистему. Військова лексика містить військову термінологію та номенклатуру, до якої входять науково-технічні терміни, пов'язані з військовими поняттями, а також субстандартні одиниці, які характеризують сферу неофіційного професійного спілкування військових. У військовій підсистемі активно функціонують терміни, що є спільними для технічних та інших суміжних з військовою справою галузей знань. У процесі історичного розвитку простежуються зв'язки між різними групами військової лексики, що є підтвердженням загальної тенденції словотвору в напрямку демократизації через міграцію одиниць із периферії мовної системи до ядра й навпаки.

Ми з'ясували, що військовий сленг має домінуючу функцію – номінативну, тобто військові перебували перед фактом створення нових слів для позначення реалій, які існували в їхньому житті і були відсутні у цивільного населення. Військові усвідомили себе окремим соціумом не схожим на інші соціальні групи, набули особливого світосприйняття; важливу роль у розвитку системи сленгу відіграла і розпізнавальна призначення, що сприяла консолідації військового співтовариства.

Погоджуючись із тим, що динаміка розвитку мови має подвійну залежність від чинників внутрішніх і зовнішніх, вважаємо, що за часів великих соціальних зрушень у суспільстві екстралінгвальні чинники мовних змін набувають більшої ваги та є потужними у сфері спеціального спілкування. Розвиток аналізованої галузевої лексичної підсистеми детермінується як впливом загальних щодо мовної системи екстралінгвальних чинників (проголошення незалежності України, набуття українською мовою статусу державної, особливості розвитку сучасного українського суспільства), так і специфічними

для цієї предметної галузі позамовними чинниками (розвиток нових видів озброєння та технічного оснащення армії).

Військовий сленг, як і будь-яка інша лексична система української мови постійно розвивається і вдосконалюється: переходять у пасивний запас одні лексеми, з'являються нові, частина слів пристосовується до нових умов. Народження неологізмів у системі сленгу пов'язане з військово-політичними подіями в Україні та зростанням правопорушень в лавах військових і на територіях ведення бойових дій. Переходу сленгізованих неологізмів у пасивний склад сприяє зникнення соціальних явищ, професій та перехід слів військового сленгу в інші лексичні системи. Більша частина аргю і сленгу перейшла в мову широкого загалу із солдатського сленгу і кримінального аргю. Внаслідок мовних контактів різних соціумів з мобілізованими і демобілізованими утворюється бісленгна лексика. Досить часто спостерігається явище, коли сленгні неологізми і арготизми дублюють вже існуючі лексеми, поповнюючи таким чином синонімічні ряди. Питання про взаємовплив стилістичних компонентів різних функціональних типів і жанрів літературної мови та інтенсифікацію процесу взаємовпливу між певними функціональними типами і жанрами у воєнний період залишається відкритим і потребує подальшого опрацювання.

Поповнення військової підсистеми відбувається завдяки використанню внутрішніх словотвірних ресурсів мови шляхом семантичної модифікації лексичних одиниць, їх функціональної переорієнтації. Найважливішою її формою є зрушення референтної співвіднесеності та переусвідомлення традиційної семантики лексичних одиниць при вживанні у військовому вокабулярі полісемічної лексики. Провідну роль у семантичних змінах відіграє механізм метафоризації. Аналіз військових лексичних одиниць свідчить, що зміни їх значення можуть бути пов'язаними з процесами термінологізації, детермінологізації та транстермінологізації. Збагачення військової субмови здійснюється завдяки взаємодії загальноновживаної, спеціальної та субстандартної лексики. Процес такої взаємодії виявляється в термінологізації загальноновживаної

лексики, переході загальноновживаних слів до військової субстандартної лексики та міграції окремих термінів до сфери військових соціолектів. Загальноновживана лексика набуває нових значень у військовій субмові й уживається, головним чином, для найменування зброї та військової техніки, що зумовлюється номінативними потребами, зокрема необхідністю дати назви соціально значущим поняттям і явищам. Загальноновживана лексика поширюється у сфері військової субстандартної лексики, уживається на позначення зброї, боеприпасів, військової техніки, приладів, обладнання, споруд, укриття й загороження, та набуває нової семантики (підвищення ролі конотативного компонента) і прагматики (експресивно-емоційно-оцінних елементів). Військова лексика виявляє здатність створювати семантичні модифікації загальнолітературної мови та професійних підмов і виявляє тенденцію до інтеграції в різні сфери життя українського суспільства.

Українська військова лексика є системно організованим галузевим полем. На основі лексико-семантичного принципу в межах досліджуваної лексики розрізняємо лексико-семантичні групи «Назви зброї», «Назви амуниції», «Назви споруд». Єдність досить розвиненої лексико-семантичної організації української військової лексики ґрунтується на синонімічних, полісемічних, омонімічних, антонімічних і гіпонімічних кореляціях, що дає змогу говорити про її достатню сформованість. Визначальним у парадигматичних зв'язках між одиницями української військової лексики є класифікаційний родо-видовий тип відношень, який структурує лексику як багатоступеневу ієрархічну систему підпорядкування гіпонімів гіпероніму.

За своїм походженням військова лексика досить неоднорідна. До її складу входять як національні лексичні одиниці, так і запозичення з різних мов — із німецької, французької, англійської, рідше — з італійської, грецької, латинської, голландської, які потрапляли до української військової субмови двома шляхами: безпосередньо й опосередковано, здебільшого через російську

й польську мови. Іншомовні запозичення підлягають процесам графічної, фонетичної, морфологічної та семантичної адаптації.

Значна кількість військових назв з'явилася за допомогою синтаксичної деривації. Аналіз морфолого-синтаксичної структури назв військових понять виявив як однослівні, так і складені найменування реалій у військовій субмові. Великою групою номенів у військовій лексиці є аналітичні одиниці, які функціонують у формі вільних і зв'язаних словосполучень. Домінують дво-, три-, та деякі чотирикомпонентні назви. Моделі з п'яти- і більше компонентів мають невисоку активність уживання.

Основними структурними моделями інновацій сучасної військової лексики є композити, аналітичні моделі та їх варійовані форми — аббревіатури.

Під час дослідження виокремлено проблеми, які, на нашу думку, потребують подальшого поглибленого дослідження і є перспективними для новітнього етапу розвитку військової лексики: збереження національної самобутності при формуванні (відродженні) національної військової фахової субмови; співвідношення національного та інтернаціонального при розбудові галузевої лексики; розмежування сленгу й інших типів нелітературного мовлення військових; подальше вивчення українського військового сленгу; створення лексикографічної бази субстандартних одиниць військової лексики.

Список використаної літератури

1. Андріянова О. Я. Військово-морська термінологія української мови : етапи формування та семантика : дис. ... канд. філол. наук 2011. 199 с.
2. Актуальні напрями дослідження вербального впливу / Т. Ю. Ковалевська // Одеський лінгвістичний вісник. - 2014. - Вип. 3. - С. 110-117. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2014_3_17.
3. Баранникова Л. И. Виды специальной лексики и их экстралингвистическая обусловленность. Саратов, 1993. Вып. 9. с. 3–15.
4. Балабін В. В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу : дис. ... канд. філол. наук : 2002. 308 с.
5. Білодід І.К. Словник української мови : в 11 т. 1970–1980 рр.
6. Білодід І.К. Словник української мови: в 11 тт. 1970—1980. Т. 10. с. 196.
7. Борис Грінченко. Словарь Української Мови, редакція журналу «Кіевская Старина». Томи I–IV Київ. 1907—1909.
8. «Вежливость города берет». Интернет - мем «вежливые ... - МК <https://www/mk.ru>.
9. Від ватників до вишиватників. Що змінилося в українській...<https://tyzhden.ua> > News.
10. Вогнехреща 19 січня 11.00 – Facebook <https://uk-ua.facebook.com> > events
11. В Україні працюють над створенням нової військово-медичної доктрини. «УНІАН». 10 листопада 2014. Процитовано 26 лютого 2015.
12. Генштаб ЗСУ інформує щодо батальйонів територіальної оборони. Архів оригіналу за 29 листопад 2014. Процитовано 28 травень 2015.
13. Говорити на одній мові: шукайте словники сленгу АТО — в ... azeta.net.ua > reportage > govoriti-na-odniy-movi-shukayte-slovnii
14. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова : Морфеміка. Словотвір. Морфонологія : Вища школа, 1999. 207 с.

15. Даниленко В. П. Русская терминология : опыт лингвистического анализа. Москва 1977. 246 с.
16. Да, я ватник, я потомственный совок. Я чёрный хлеб и ...
<https://stepan-pisahov.livejournal.com> > ...
17. Дем'янов В. О. Укри та українці: забута історія предків. «ДЦ «Рівне-Суренж»», 26 Грудня, 2010 року. http://rivne-surenzh.com.ua/ua/our_articles/117.
18. Елистратов В.С. Словарь русского аргю (материалы 1980–1990 гг.). URL: <http://gramota.ru/slovari/argo/?page=141&alpha=%CF>.
19. Етимологічний словник української мови : у 7-и т. 1982 — 2006. Т. I — VI.
20. Етимологічний словник української мови : у 7 т. 1985. 572 с.
21. Закон України «Про Збройні Сили України». «Офіційний портал Верховної Ради України». Процитовано 20 лютого 2015.
22. Звідки взялися «жидобандерівці»? - Україна модерна uamoderna.com > blogy > yaroslav-griczak > zhydobanderivci.
23. Історія української мови: Лексика і фразеологія. 1983. 744 с.
24. Кожин А. Н. Лексико-стилистические процессы в русском языке периода Великой Отечественной войны Москва. 1985. 328 с.
25. Колгушкин А. Н. Лингвистика в военном деле / А. Н. Колгушкин. — Москва. 1970. 180 с.
26. Конституція України. «Офіційний портал Верховної Ради України». Процитовано 21 лютого 2015.
27. «Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України (2011 року)», Наказ Міністра оборони України № 220 від 22.04.2011. Міністерство оборони України. 08 липня 2014.
28. Крыжановская А. В. Сопоставительное исследование терминологии русского и украинского языков. 1985. 202 с.

29. Малевич Л. Д. Закономірності та особливості становлення гідромеліоративної термінології : (лексико-семантичні процеси). Львів, 1998. № 336. с. 196–200.
30. Массина С. А. Професіоналізація термінів в подъязыках разных типов (к проблеме функциональной стратификации языков) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : Саратов, 1991. 14 с.
31. Міністерство оборони України. Наказ № 685 від 14.12.2016 «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України». Верховна Рада України. Процитовано 06.12.2017.
32. Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині ХІХ — на початку ХХ ст. Харків . 1985. 152 с.
33. Навальна М.І. Сленгізми в мові української преси. Українське мовознавство. Київ, 2008. Вип. 38.с. 147–152.
34. Нариси воєнно-політичної історії України / С.О. Кубіцький, В.Л. Кирик, А.Б. Єрмоленко, С.В. Сірий, В.Г. Безбах. Київ . 2008.
35. Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / [І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов та ін.]. 2000 - 2015. – 492 с.
36. «Правильник піхотинців», Львів 1914р.
37. Положення про Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України.
38. Постанова про забезпечення належним медичним обслуговуванням учасників бойових дій, які зазнали поранень під час проведення антитерористичної операції (АТО) на Сході України 2014. «Офіційний портал Верховної Ради України». Процитовано 26 лютого 2015.
39. Постанова про забезпечення належним медичним обслуговуванням учасників бойових дій, які зазнали поранень під час проведення антитерористичної операції (АТО) на Сході України 2014. «Офіційний портал Верховної Ради України». Процитовано 26 лютого 2015.

40. Процик М. Р. Лексико-тематичні групи у складі сучасної української видавничої термінології. АН України, 2003. Вип. 5. с. 247–250.
41. Ставицька Л.О. Український сленг. Словник. Київ. 2005. с. 496
42. Огарков Н. В. Советская военная энциклопедия. Москва. 1979. Т. 1.
43. Туровська Л. В. Терміни та номени в науково-технічній сфері. 2005. Вип. 6. с. 225–229.
44. Русанівський В. М, Зяблюк М. П. Українська мова : енциклопедія. 2004. 824 с.
45. Шелов С. Д. Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы. 1984. № 5. с. 76–87.
46. Яремко Я. П. Нариси з історії української військової термінології. Дрогобич 2013. с. 411.
47. Яценко Н. О. Формування назв військового одягу в українській мові. 2009. 179 с.

Список використаних джерел

1. Судзиловский Г. А. Сленг — что это такое? Английская просторечная военная лексика : англо-русский словарь военного сленга. Москва. 1973. с. 182.
2. Судзиловский Г. А. Англо-русский военный словарь. 1968. с.1062
3. Туровська Л. В. Військові звання та посади в Україні : історикогенетичний аспект вивчення української військової термінології Ірпінь. 2005. с.160.
4. Якубські С. та О. Російсько-Український Словник Військової Термінології. Київ 1928. Мюнхен 1993.

Додаток

Реєстр інноваційних військових лексем

На сході триває антитерористична операція. Військовий сленг чисельний. Він складається зі специфічних назв побутових речей і зброї.

АТО — (антитерористична операція) — вживається з квітня 2014 року.

Алкооборона - слово, яким називають представників так званої «самооборони ДНР/ЛНР», аргументуючи це надмірною увагою останніх до алкогольних напоїв;

Аватар (від назви фантастичного бойовика 2009 року випуску про «синіх» чоловічків) — п'яний, людина, що вживає алкоголь на фронті.

Аборт - вилучення із ствола міни, що дала осічку;

Арта – артилерія. Термін пішов з сленгу геймерів – так говорять фанати «World of Tanks»;

Агік - АГС-17;

Аквафреш – 1) прапор Росії; 2) рашист;

Бандерівці – декілька значний термін, який походить від прізвища особи Степана Бандери. Під час подій 2013-2014рр., з точки зору російських ЗМІ, «бандерівці» - це образ українців, які підтримали Майдан;

Бобри - інженерний підрозділ. Бобри бо вони увесь час або щось будують, або щось ламають;

Братосусід – російські війська в Криму і на сході України.

Бурячок – мінометна міна 82 мм;

«Бурятина» - військовослужбовці з Бурятії;

Беха – БМП (бойова машина піхоти), вона ж Братська Могила Піхоти;

Бронік – бронежилет;

Бардак – БР ДМ (броньована розвідувально-диверсійна машина);

Ватники – росіяни та українці, які підтримують ідею 'руського міра' та прагнуть повернути радянське минуле. Назва пішла від теплового одягу радян-

ських людей. Сукупність ватників називають «ватою».

Візитка Яроша – жартівливий вислів, який означає потужну зброю та універсальний оберіг.

«Враги» – солдати з тої сторони;

Гідросолдати - військовослужбовці морської піхоти;

Гумконвой – доставка спеціальною колоною білих КАМАЗів гуманітарної допомоги з Росії до зони АТО. Основний постачальник зброї та кадрового підкріплення для бойовиків на сході країни;

Гусян – техніка на гусеничному ході;

ДАП – Донецький аеропорт, оборону якого українські військові тримали 242 дні;

Дівчинка готова, можна зашивати – значить «робота виконана» ;

ДНР – захоплена бойовиками та російськими найманцями територія Донецької області;

Дашка – ДШК (Дегтярьова-Шпагіна кулемет станковий 12,7-мм зразка 1938 року) ;

Дискотека – інтенсивний нічний обстріл;

Долина смурфів - місце з вищою концентрацією аватарів;

Євромайдан – (Єврореволюція, Революція Гідності) - національно-патріотичні, протестні акції в Україні, передусім, проти корупції, свавілля правоохоронних органів та сил спецпризначення, а також на підтримку європейського вектора зовнішньої політики України;

Жахнути – підірвати щось вибухівкою;

Зелені чоловічки (вони ж «ввічливі люди») - спецназ ГРУ РФ — озброєні бійці без розпізнавальних знаків і, як правило, в масках, що видавали себе за самооборону Криму;

Зрада – не до кінця зрозуміла справа, віроломство, підступ – Будь - яка стрьомна ситуація. 14-кілограмові бронежилети теж напівжартом називають «зрадою» ;

Злий сусід, сусіди – противник;

Зашивати – підключати дроти електроживлення. “Дівчинка готова” – значить “робота виконана”. Так і виходить: “ Дівчинка готова, можна зашивати”. Або говорять: “Давай, нитку в голці”;

Іхтамнети – російські кадрові військові, які надають підтримку місцевим бойовикам на Донбасі;

Карандаш – снаряд реактивної системи залпового вогню БМ-21 "Град";

Колоради – назву комахи родини жуків-листодів колорадського картопляного жука використовують для найменування проросійських озброєних сепаратистів, які прикрашають себе схожими поєднанням кольорів на забарвлення комахи георгіївськими стрічками;

Кіборги – прізвисько, яке бойовики дали українським захисникам Донецького аеропорту за незламність;

Кіборгпорт — ще одна назва Донецького аеропорту. Походить прізвиська його українських захисників — «кіборгів» ;

Кабачки, огірки – боєприпаси РПГ. Так і кажуть: «огірки полетіли»;

Клепачик – ніж зі сталі;

Ксюша, Дашка – кулемет Калашникова, краща «жінка» яка приходиться завжди на допомогу;

Колотнеча – внутрішньо - військові розборки, вияснення розпальцовки хто куди стріляв, хто кого не прикрив, словом;

Консерви - так російські військові називають сепаратистів, бо вони для росіян як гарматне м'ясо;

Ксюха, Ксюша - протитанкова гармата або автомат АКСУ (рос. автомат Калашникова складной образца 1974 года укороченый);

Кримнаш — вираз для показу абсурдної радості від чогось;

Кунг - штабний будинок на колесах;

Кугуар - бронев автомобіль виробництва Кременчуцького автомобільного заводу;

Колотнеча – внутрішні сварки і безпорядки;

Коробочка – БТР, бронетранспортер. Термін армійський, виник в АТО;

Луганда і Донбавве – саркастичні назви терористичних організацій «ЛНР» та «ДНР», а також територій Луганської та Донецької;

ЛНР — захоплена бойовиками та російськими найманцями територія Луганської області;

Машка – ПКМ (кулемет Калашникова модернізований 7,62-мм. Прийнятий на озброєння в 1969 році на заміну ПК (кулемет Калашникова).

Молоток – ПТКР (протитанкова керована ракета);

Мішки - танковий підрозділ. За однією версією це на честь одного з перших танкістів у зоні АТО, якого звали Михайло (Мішка). По іншим даним один з перших танкових підрозділів в зоні АТО узяв собі за талісман плюшевого ведмедика та «катав» його на броні;

Мультик, мультикам - універсальне камуфльоване забарвлення для різних місцевостей;

Мильниця (фотоапарат) - реактивний протитанковий гранатомет «муха»;

Мобік – мобілізований;

Мотоліга – МТ – ЛБ (абр. від рос. многоцелевой транспортер (тягач) легкий бронированный) , часом зустрічається переклад БТ – ЛБ плавучий бронетранспортер.

Маслята – патрони. Маслят багато не буває. Стосується всіх патронів для стрілецької зброї, незалежно від калібру;

Муха – РПГ, ручний протитанковий гранатомет. Серед атошників ходить приказка: “разом мухи налетіли – сепаратисти в космос полетіли”;

Марципани – галети, печиво різне;

Наташка - вантажний "Урал 4320Н";

Небесна сотня – список із понад 100 учасників Євромайдану, загиблих під час сутичок із силовиками в січні – лютому 2014 року;

Ништяки – тістечка, торти, шампанське, те що бачить рідко солдат, смаколики, які привезли волонтери;

Нацики – солдати української армії;

НЛО, семисоті - п'яні військовослужбовці;

Нора - бліндаж;

«Нулівка» — місце на лінії фронту, де безпосередньо тривають бої;

Няма – ППС, пістолет-кулемет Судаєва;

ООС - операція об'єднаних сил;

Оса, птаха, пташка – так в різних підрозділах називають коптери – безпілотні апарати, які використовують обидві сторони для розвідки;

Очі (глаза), нічник - прилад нічного бачення;

Орки – згряя сепарів;

Путінг (Путін + мітинг) - назва масових заходів на підтримку президента Росії Володимира Путіна;

Путлер — прізвисько Володимира Путіна, утворене за аналогією до прізвища Гітлер;

Путлерюгенд — озброєні молоді диверсанти, що активно воюють проти українських військовиків на Сході України. Утворено за аналогією до «Гітлерюгенду» — молодіжної організації в нацистській Німеччині;

Передок – передова;

Підсніжники – осколки які дістають з солдат;

Подарунки - боєприпаси, які прилетіли зі сторони противника. У відповідь надсилається свій залп - "есемеска";

Покемон – кулемет Калашникова;

Поросята – снаряди для мінометів. Просто по формі нагадують молодецьких поросят. Поросята бувають різних порід (калібр), діаметром 80, 120, 155 міліметрів. Довжина таких маленьких свиней також різна;

Приблуди, свистульки, перділки, обвіси – додаткове навісне спорядження на стрілецьку зброю: приціли, глушники, рукоядки, буфери віддачі і тому подібне;

Плюс — так, згода, зрозумів, прийняв (у радіоєфірі) ;

Розіп'ятий хлопчик — вираз вживається для позначення абсурдності пропаганди. З'явився після сюжету на російських телеканалах про нібито ро-

зіп'ятого «українськими карателями» трирічного хлопчика у Слов'янську;

Руський мір — вираз, під яким розуміють встановлення контролю Росії та насадження її агресивних цінностей на території колишніх республік Радянського Союзу;

Сагайдачник – поясний ніж;

Синьокасочники – європейці місії ОБСЕ;

Сепари - громадяни України, які воюють за "ДНР" та "ЛНР", або просто вороги;

Сумраки – розвідники;

Сапог – СПГ (станковий протитанковий гранатомет) ;

Семисоті, аватари - бійці, що "вийшли з ладу" через вживання алкогольних напоїв та "спіймали білочку";

«Смурфик» – починаючий аватар;

САУшка – самохідна артилерійська установка;

Тепловіз – тепловізор;

Тренд — піксель;

Тапiк - кабельний телефон;

Укри, укропи – зневажливо-іронічна назва українців. Використовується для російської пропаганди й тролінгу.

Укроп» (укр. кріп) —російськомовний неологізм, інтернет-мем, зневажливо-іронічна назва українців. Використовується для російської пропаганди й тролінгу;

Укрофашисти – так російська пропаганда називає захисників країни, що приймають участь в АТО/ООС.

Улітка – барабанний магазин від ручного кулемета Калашникова РПК. Отримав назву через форму, що нагадує хатинку равлика;

Фуа-гра – паштет;

Циклоп, тепло - прибор нічного бачення.